
KÖZGAZDÁSZ FÓRUM

Romániai Magyar Közgazdász Társaság
Asociația Economiştilor Maghiari din România
Gesellschaft Ungarischer Ökonomen aus Rumänien
Hungarian Economist's Society of Romania

Tartalomjegyzék

CZIKA TIHAMÉR

A fogyasztóvédelem helyzete Romániában az EU-csatlakozás tükrében 3

DR. HARIS JOSEF – INCZE RÉKA

Helyi egyetemi hallgatók tudása és véleménye Románia EU-csatlakozási folyamatáról 19

NAGY ISTVÁN

Bennfentes kereskedelem 30

NAGY GÁBOR

Az osztalékadózás kulcskérdései 42

VOLKÁN ILDIKÓ RÉKA

A kiegyensúlyozott stratégiai mutatószámok rendszere (Balanced scorecard)
– A teljesítménymérés eszköze 53

PROF. DR. DUMITRU MATIŞ

Laudáció Prof. dr. Bokros Lajosnak, a Közép-európai Egyetem professzorának 60

PÁSZTOR CSABA

Újdonságok a gazdasági és pénzügyi jogszabályozásban XLIV. rész 65

RMKT-hírek 69

A lap tartalmának román és angol nyelvű kivonata és tartalomjegyzéke 70

A fogyasztóvédelem helyzete Romániában az EU-csatlakozás tükrében¹

CZIKA TIHAMÉR²

Mi is az a fogyasztóvédelem?

„A jól informált vásárlót nem lehet átverni!” – mondja egy kampányszöveg.

A fogyasztóvédelem fogalmának itthoni megjelenése óta a kilencvenes években a közvélemény körében azok a kérdések, amelyek részben vagy egészben e tárgykörbe sorolhatók, mára egyre népszerűbbé váltak. Ahogy az állampolgárok egyre inkább hozzászoknak a piacgazdaság viszonyaihoz, törvényszerűségeihez, egyre fontosabb lesz számukra mint fogyasztók számára ismerni azokat a többletjogokat, amelyeket a fogyasztóvédelmi szabályok biztosítanak, amikor az egyén egy termelő vagy szolgáltató szervezettel kerül szembe, ahol szükségképpen hátrányba kerülhet az ismeretek hiánya miatt. A fogyasztóvédelmi kérdések előtérbe kerülésének másik fontos oka, hogy olyan témakörrel van szó, amely korosztálytól, nemtől és társadalmi hovatartozástól függetlenül valamennyi állampolgárt érint. A fogyasztóvédelem a mindennapi élet legkülönbözőbb területein jelen van, a hétköznapi alapvető szükségleteinek kielégítésétől a gyermek egészséges szellemi, fizikai fejlődésének biztosításán át egészen a temetkezési szolgáltatásokig. Szinte valamennyi állampolgár került vagy kerülhet élete során olyan helyzetbe, amikor segítségre van szüksége, és jogainak ismerete, adott esetben valamely hatóság, civil szervezet vagy jogász segítő közreműködése válik szükségessé.

Az egységes európai piac megköveteli, hogy a fogyasztók e piac bármely részén egyformán biztonságos és jó minőségű árukhoz, illetve szolgáltatásokhoz jussanak hozzá. Mindez erősíti a fogyasztók bizalmát, amely elengedhetetlen a piac többi szereplőjének sikeréhez is.

A fogyasztóvédelem szerepe tehát az áruk és szolgáltatások minőségének állandó ellenőrzése, a fogyasztók tájékoztatása jogaikról, a termékek és szolgáltatások minőségi

¹ A dolgozat a 2006. november 25–26. között Kolozsvárott megrendezett IX. Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia Állam- és jogtudomány szekcióján került bemutatásra és nyert első díjat (rövidített változat).

² egyetemi hallgató, Dimitrie Cantemir K. Egyetem, Jogi kar, jogi szak IV. év.

minimumairól, a termelők és forgalmazók felvilágosítása kötelezettségeikről, majd azok végrehajtásának az ellenőrzése, szükség esetén pedig a kihágások büntetése.

A fogyasztóvédelmi szabályok többek között kiterjednek az élelmiszerek, háztartási tárgyak, gépek, használati eszközök, emberi egészségre veszélyes termékek gyártásának a kiküszöbölésére, a gyártók termékeik iránti felelősségének ellenőrzésére. Ezek a szabályok ugyancsak megkövetelik a forgalmazók és a fogyasztók által kötött szerződésekben gyakran tapasztalható előnytelen feltételek, visszaélések megfékezését, az ármejelölés és címkézés a fogyasztó szempontjából minél előnyösebb és informatívabb használatát, a megtévesztő reklámok betiltását, az interneten vagy telefonon való vásárlás szabályozását és a szolgáltatások beígért minőségének biztosítását.

A fogyasztóvédelem fejlődése és mai szabályozása az EU-ban

A fogyasztók védelmének fogalmát John F. Kennedy amerikai elnök 1962-ben elhangzott hagyományos újévi országjelentés-beszédének tulajdonítja. Ebben a beszédben jelenti ki JFK, hogy a gazdaság legfontosabb szereplője a fogyasztó, akire „hallgatni kell”, és ekkor hangzik el először az a kifejezés is, hogy „a fogyasztók biztonságához való joga”. Az Egyesült Államokban a 70-es években bontakozik ki igazán a fogyasztóvédelem ügye, elsősorban Ralph Nader (későbbi független elnökjelölt) ügyvéd tevékenységétől is indítva, aki elsőként nyer pert a General Motors autógyártó kolosszus ellen 1970-ben, bebizonyítva egyes modellek használatának veszélyességét³.

Az Európai Bizottság 1975-ben fogadta el az EU első fogyasztóvédelmi cselekvési programját, amelyben lefektette azokat az alapelveket, amelyek minden tagországban, és így nemsokára Romániában is, a fogyasztói bizalom alapját képezik, és amelyre a fogyasztói érdekvédelem jogszabályozása épül. Ennek öt alapelve van⁴:

1. A fogyasztók egészségének és biztonságának védelme;
2. A fogyasztók gazdasági érdekeinek védelme;
3. A fogyasztói jogokról való tájékoztatás és azok oktatása;
4. A jogorvoslathoz, illetve a kárigények érvényesítéséhez való jog;
5. A fogyasztói érdekképviselőhöz való jog.

Az első cselekvési program hatására megindult a közösségi fogyasztóvédelmi jogalkotás. A 80-as években alakulnak meg az első fogyasztókat védő szervezetek több országban. A fogyasztóvédelmi politika intézményesítésében a fordulatot az 1992-es maastrichti szerződés hozta meg, amelyben külön fogyasztóvédelmi címet iktattak, ezzel a területet a közösségi politikák szintjére emelve. Az első teljes európai konkrét fogyasztóvédelmi tör-

³ Juanita Goicovici : Dreptul Consumației – Sylabus, Editura Sfera Juridica, Cluj Napoca, 2006, 7 o.

⁴ Horváth Zoltán: Kézikönyv az Európai Unióról, HVG-Orac, Budapest, 2005, 507 o.

vénykönyv 1993-ban lép érvénybe Franciaországban, *Code de la consommation* címmel.

Az 1980-as évektől megszorodó, élelmiszerbiztonsággal összefüggő események következtében az európai fejlett országok, ezek közösségeként pedig az Európai Unió is, erre a területre vonatkozó jogi szabályozásaik és gyakorlataik átgondolására kényszerültek. Ezen folyamatok eredményeképpen a régi típusú reaktív, mintavételezésen alapuló hatósági élelmiszer-ellenőrzést új típusú, proaktív élelmiszer-ellenőrzés váltotta fel, mely az egész folyamat ellenőrzésére és kontrolljára helyezi a hangsúlyt a végtermék ellenőrzése helyett.

Fontos újdonság az, hogy míg korábban az élelmiszer-biztonság garantálását a hatóságok vállalták fel, az újabb jogszabályok egyértelműen hangsúlyozzák a gyártó felelősségét. A gyártó pedig csak úgy tud eleget tenni a „kötelező gondosság” elvének, hogy ha az élelmiszer-előállítás és -forgalmazás folyamatában a különböző irányelvek által megszabott minőségbiztosítási rendszereket alkalmaz.

Az Európai Unió jogi szabályozásában egyértelműen megfogalmazódik az, hogy az élelmiszerekre vonatkozóan a legfontosabb szempont a fogyasztók biztonsága. Ez még az áruk szabad mozgására vonatkozó alapelvet is megelőzi. A fogyasztóvédelem területén az intézkedéseket a Tanács az Európai Parlamenttel közösen az együtdöntéses eljárás keretében fogadja el. Ezen intézkedések ugyanakkor nem akadályozhatják a tagállamokat az esetleges szigorúbb védintézkedések bevezetésében.

A Bizottságon belüli önálló Fogyasztóvédelmi Főigazgatóság megalakulására 1995-ben került sor, mivel a maastrichti szerződés a fogyasztóvédelem témakörét már önálló stratégiai területként ismerte el. A Főigazgatóság hatásköre évről évre folyamatosan bővült, ma már hat igazgatósággal és 27 osztállyal működik, közel 640 szakértőt foglalkoztat. Jelenleg az elmúlt évek élelmiszerekkel kapcsolatos problémái miatt is, mint például a kerge-marhahórá vagy a dioxinkrízis, kiemelt figyelemmel kezelik a magasabb szintű élelmiszerbiztonságot és a fogyasztók egészségének védelmét.

Az uniós fogyasztóvédelem jogi alapja az EK-szerződés 153. cikkelye. Az első két bekezdését idézem:

„(1) A fogyasztói érdekek érvényesülésének előmozdítása és a fogyasztóvédelem magas szintjének biztosítása érdekében a Közösség hozzájárul a fogyasztók egészségének, biztonságának és gazdasági érdekeinek védelméhez, valamint a tájékoztatáshoz, oktatáshoz és az érdekeik védelmét célzó önszerveződéshez való jogaik megerősítéséhez.

(2) A fogyasztóvédelmi követelményeket figyelembe kell venni az egyéb közösségi politikák és tevékenységek meghatározásakor és végrehajtásakor.”⁵

⁵ A Magyar Igazságügyi Minisztérium honlapjáról: http://www.im.hu/download/eusz-eksz_eaksz_hu_04-05-01.pdf/eusz-eksz_eaksz_hu_04-05-01.pdf

A 153-as cikkely alapján több mint 300, különböző szakterületekre kiterő irányelv és rendelet született az utolsó évtizedekben. Ez a témakör ma is az EU egyik legdinamikusabb jogalkotási területe.

A legutolsó irányzat az európai uniós fogyasztóvédelmi irányelvek alkotásában, hogy a minden részletre kiterjedő, rugalmatlan, maximalista jogszabályok helyett rugalmas, célorientált, keret jellegű szabályozásokat valósít meg. Ennek egyik oka az, hogy az uniós törvényhozás annyira bürokratikus és lassú a sokféle egyeztetési kötelezettség miatt, hogy mire egy túlságosan konkrét előírásokat tartalmazó jogszabály érvénybe lépne, a fejlődés rég meghaladná az abban foglaltakat és új problémákat vetne fel. Ezért csak az elérendő célt fogalmazzák meg, a cél elérésére megadják a legfontosabb kereteket, de annak konkrét eszközeit rábízák az előállítóra, forgalmazóra.

Ezen irányelvek megalkotásában részt kell vennie az élelmiszer szektornak, a hatóságoknak, a fogyasztói képviselőknek, és ezeket elfogadni, majd közrebocsátani csupán sokoldalú egyeztetés után lehet. Még 1973-ban állította fel az EU saját fogyasztói tanácsadó bizottságát, amit 2003 óta Európai Fogyasztói Tanácsadó Csoportnak hívnak (angolul: European Consumer Consultative Group). Ebbe 1–1 tagot a tagállamok fogyasztói szervezetei, míg 1–1 tagot az európai fogyasztói érdekképviselők delegálnak. A testülettel a Bizottság évi legalább négy alkalommal konzultál.

Az utóbbi időszak talán legfontosabb eredménye a közösségi fogyasztóvédelem terén a 2002 januárjában elfogadott jogszabálycsomag, amely az európai élelmiszerbiztonsági helyzet javítását és új alapokra való helyezését szolgálja.

A Bizottság 2005 áprilisában „Egészségesebb, nagyobb biztonságban élő, magabiztos polgárok – egészségügyi és fogyasztóvédelmi stratégia” címen terjesztette elő a 2007–2013 közötti időszakra, az egészségügyi és fogyasztóvédelmi területre vonatkozó közösségi cselekvési tervet. Az európai fogyasztóvédelem utóbbi időbeni alakulását jelzi, hogy az egészségüggyel közösen, egy cselekvési programban jelenik meg. A programon belül kimondottan fogyasztóvédelemre vonatkozó célkitűzések a következők lennének⁶:

- a fogyasztók és a piacok jobb megismerése,
- jobb, hatékonyabb fogyasztóvédelmi szabályozás,
- jobb jogalkalmazás, monitoring és jogérvényesítés,
- tájékozottabb és bővebb ismeretekkel rendelkező felelős fogyasztók.

Globalizált világunk egyik leggyorsabban fejlődő jogágaként a fogyasztóvédelmet nem csak az Unió intézményeiben, de már több országban önálló jogiránynak tekintik. Igaz, legtöbb jogrendben még mindig a polgári vagy a kereskedelmi jog meghosszabbításaként fogják fel.

⁶ Horváth Zoltán: *Kézikönyv az Európai Unióról*. HVG–Orac, Budapest, 2005, 512.

A fogyasztóvédelem romániai története, illetve szabályozása

A fogyasztói jogok érvényesítését az Európai Unió valamennyi tagállamának biztosítania kell, hiszen az egységes európai fogyasztóvédelem csak ezáltal valósítható meg. Ennek leghatékonyabb eszköze az EU-s irányelveken alapuló belső tagállami jogalkotás, ezek egységesítéséként pedig az egységes határokon átnyúló európai fogyasztóvédelmi szabályozás kialakítása.

A fogyasztóvédelem bizonyos formái már a szocialista rendszerben kibontakoztak Romániában. Ilyen ellenőrzési rendszer volt a minden üzemben meglévő CTC (Centrul de Testare și Certificare) osztály, melynek engedélye nélkül nem mehetett ki készáru a piacra, vagy a különböző megyei és üzemi egészségügyi kontrollhivatalok, amelyek elsősorban az élelmiszeriparban tevékenykedtek.

Az első konkrét modern fogyasztóvédelmi szabályozást 1991 augusztusában fogadta el Bukarest: az 1991/545. sz. kormányhatározat a termékek és szolgáltatások minőségének felügyeletéről, az emberi és állati egészségre és a környezetre káros tettek megelőzése céljából⁷. Ez a kormányrendelet továbbfejlesztése lett végül a ma is érvényben lévő 1992/21-es kormányrendelet a fogyasztók védelméről⁸, amelyet 1994-ben a Parlament fogadott el és tett törvénnyé. Ezt a keretszabályzatot 1998 óta szinte évente módosították az újabb és újabb európai uniós követelményeknek és a hazai változásoknak megfelelően.

A csatlakozási tárgyalások fogyasztóvédelemre vonatkozó fejezetét 2001 júliusában nyitotta meg Románia, és 2003 decemberében sikerült bezárnia. Országunk vállalta a teljes szakágbeli aquis átültetését a csatlakozás időpontjáig. Egyetlenegy kivételezést kértünk: a hibás termékekért való felelősség esetében kisebb határérték megállapítását 2010-ig, mint azt az EGK 85/374-es rendelete előírja.

Románia a legtöbb uniós fogyasztóvédelmi szabályozást 1999 és 2004 között ültette át a hazai jogrendbe. Az ebben az időszakban is többször módosított 1992/21. sz. kerettörvényen kívül a legfontosabb szabályzások a következők:

- az 1999/106. sz. kormányhatározat a kereskedelmi helyiségeken kívüli szerződéskötésről,
- az 1999/107. sz. kormányhatározat a turisztikai szolgáltatáscsomagokról,
- a 2000/148. sz. törvény a reklámról,
- a 2000/193. sz. törvény a fogyasztókkal kötött szerződések záradékaiban való visszaélések megelőzéséről,

⁷ Ford. Cz. T., románul: Hotărâre de Guvern nr. 545/1991 privind supravegherea calității produselor și serviciilor în scopul prevenirii și combaterii faptelor care pot afecta viața sau sănătatea oamenilor, animalelor ori calitatea mediului înconjurător – publicată în M. Of. nr. 178/2 sep. 1991.

⁸ Ford. Cz. T., románul: Ordonanța Guvernului nr. 21/1992 privind protecția consumatorului – publicată în M. Of. nr. 212/28 aug. 1992.

- a 2000/947. sz. kormányhatározat a termékek ármegjelöléséről,
- a 2002/409. sz. kormányhatározat a behozott termékek biztonságának a vizsgálatáról,
- a 2004/245. sz. törvény a termékek általános biztonságáról,
- a 2004/240. sz. törvény a gyártók felelősségéről a hibás termékek által okozott károkért⁹.

Csatlakozásunk után, 2007. január 1-jén lépett érvénybe a 2003/449. sz. törvény a termékek eladásáról és az ezekhez kötődő szavatosságokról, valamint a 2004/296. sz. törvény, Románia első Fogyasztóvédelmi Törvénykönyve, a *Codul consumului*¹⁰.

Az új kerettörvény átveszi az uniós joggyakorlat legújabb vívmányait, és 10 fejezetben foglalja össze a hazai fogyasztóvédelem alapjait: 1. Általános rendelkezések, alapelvek (felsorolja a hazai fogyasztóvédelem alapelveit); 2. A gazdasági szereplők (a gyártók, a forgalmazók és a szolgáltatók) kötelezettségei; 3. A fogyasztó jogai; 4. A fogyasztóvédő non-profit szervezetek önszerveződési keretei (jogok és kötelezettségek); 5. A termékek biztonságának általános keretei; 6. A fogyasztók kötelező informálásának és nevelésének általános keretei; 7. Az ár- és díjszabás általános keretei; 8. A termékek és szolgáltatások reklámozása; 9. A fogyasztók jogai szerződéskötés esetében; 10. Végső rendelkezések.¹¹

A törvény függeléke egy teljes témabeli meghatározás-lista. Amolyan kisszótárként meghatároz és elmagyaráz minden szakterületi kifejezést, amit a jogszabály használ, és hiánypótló anyagnak számított a törvényhozó részéről.

A Fogyasztóvédelmi Törvénykönyv elfogadása esetében, miképpen a korábbi években hasonló témakörű törvények esetében is, több dolga volt a fordítóknak, mint a jogászoknak. A törvények különböző közösségi irányelvek szövegeinek szinte tükörfordításai. A közéletben sem volt különösebb vita a törvénykönyv rendelkezéseiről, a média legfeljebb annyit tett, hogy röviden bemutatta a fontosabb rendelkezéseket. Románia ezzel a törvénykönyvvel és a korábbi évek „románra fordított” európai rendelkezésekből álló törvényekkel úgymond teljesen átvette a terület *acquis communiter*-jét. Összesen 16 irányelvet, 5 határozatot és 31 szabályozást kellett átültetni. Ezekből az utolsókat 2006-ban tette meg a kormány.

A törvényi keret tehát készen áll. De nézzük, hogy mi is van a gyakorlatban.

⁹ Megj.: a megnevezések saját fordítások és nem feltétlenül tükrözik a törvény teljes eredeti nevét. Forrás: http://www.anpc.ro/anpcro/index.php?option=com_content&task=section&id=25&Itemid=103

¹⁰ Legea nr. 296 din 28 iunie 2004 privind Codul consumului – publicată în M. Of. nr. 593/1 iul. 2004.

¹¹ Ford. Cz. T.

Intézményi keret Romániában

Fogyasztóvédelmi Országos Szakhatóság (ANPC)

Az Országos Fogyasztóvédelmi Hivatalt (Oficiul pentru Protecția Consumatorilor – OPC), mint a terület legfontosabb nemzeti szervét, az 1992/21-es törvény hozta létre. Többszörös újrászervezések után az igazi előrelépést a 2001/166-os kormányhatározat hozza meg, amelyben a kormány dönt az Országos Fogyasztóvédelmi Hivatal átszervezéséről, és amelynek az új megnevezése a Fogyasztóvédelmi Országos Szakhatóság (Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorilor – ANPC) lesz. A kormány alárendeltségébe tartozó új szakhatóság élén államtitkári rangú elnök áll, s az intézmény tevékenységét közvetlenül a kormányfőtitkár koordinálja. Annak központi apparátusában jelenleg 76, országos hálózatában pedig 684 felügyelő tevékenykedik. A kormány szándéka szerint nem csupán formai átszervezést akartak ekkor, hanem újabb, hatékonyabb intézkedésekkel is erélyesebbé kívánták tenni a román fogyasztóvédelmet¹². A szakhatóság költségvetését a miniszterelnöki hivatal biztosítja. A bukaresti központi hivatal mellett az ország minden megyeszékhelyén működtet egy területi irodát, amelyek a hatóság politikáját a helyi szinten alkalmazzák.

Feladata alapvetően az ország fogyasztóvédelmi politikáinak teljes koordinálása, végrehajtásának ellenőrzése, a piacfelügyeleti rendszerek monitorizálása mind a termékek, mind a szolgáltatások esetében, a fogyasztók és a gazdasági szereplők informálása, képzése. Ezekon belül konkrét hatáskörei közé tartoznak a következők:¹³

– jogszabályokat javasol elfogadásra a kormánynak, olyan területeken, mint: a termékek gyártása, címkézése, csomagolása, tartósítása, tárolása, szállítása és behozatala, valamint a szolgáltatások teljesítése olyan módon, hogy az ne veszélyeztesse a fogyasztók életét, egészségét, biztonságát és ne károsítsa jogaiban és érdekeiben;

– felügyeli a fogyasztóvédelmi jogszabályok betartását a piacon történő állandó ellenőrzések által. Ellenőrzi és szükség esetén megbünteti a gyártókat, szállítókat, eladókat, szolgáltatókat vagy vámhivatalokat, hozzáférve azokhoz a helyiségekhez, ahol a termékeket tárolják vagy eladják, illetve a szolgáltatásokat működtetik, és ezek teljes dokumentációjához is. Szükség esetén kérvényezi a törvényszegő gazdasági egységek engedélyeinek a bevonását;

– elemzéseket, vizsgálatokat végez az ország engedéllyel rendelkező laboratóriumaiban vagy a sajátjaiban;

¹² Hargita Népe, 2001. január 15., lásd: <http://www.hhrf.org/hargitanepe/2001/jan/hn010111.htm>

¹³ Lásd: http://www.anpc.ro/anpcro/index.php?option=com_content&task=category§ionid=5&id=70&Itemid=42

- információs anyagokat, füzeteket készít és terjeszt a fogyasztók körében;
- fogadja és megoldja vagy megoldásra kínálja más hivataloknak a polgárok fogyasztóvédelmi feljelentéseit;
- részt vesz a területi, nemzetközi programokban és koordinálja azok hazai végrehajtását (így az uniós programokét is);
- támogatja és segíti a fogyasztóvédő civil szervezeteket, tanácsokkal és javaslatokkal látja el a gazdasági szereplőket;
- követi és felügyeli a termékek és szolgáltatások reklámozásának a törvényességét;
- engedélyezi és felügyeli a nemesfémek és ékkövek forgalmazását.

Ezek végrehajtására olyan igazgatóságai, osztályai vannak, mint az Unió Csatlakozás, Stratégia, Társkapcsolatok és Nemzetközi Kapcsolatok igazgatósága¹⁴, valamint az Audit osztály¹⁵. A gazdasági szereplők tanácsolásáért és felvilágosításáért olyan ügyosztályok felelnek, mint a Élelmiszeripari termékek szaktanácsadás ügyosztálya¹⁶, a Nem élelmiszeripari termékek szaktanácsadás ügyosztálya¹⁷ és a Szolgáltatások szaktanácsadásának ügyosztálya¹⁸.

Az ANPC felállítását, teljes tevékenységét és információs programjait az Európai Unió erőteljesen támogatta. Csak erre a célra 2002-ben 2 millió eurót adott a PHARE-alapokból. Az EU korábban is támogatta PHARE-forrásokból a román fogyasztóvédelem kibontakozását, így 1997-ben ugyancsak 2 milliót kaptunk a területi jogharmonizáció elvégzésére, 1999-ben pedig félmillió eurót a piac és a fogyasztóvédelem felügyeletének az erősítésére.¹⁹

A szakhatóságnak egy elég színes (bár vérszegény) honlapja is van, amelyen panaszt is beadhatunk egy online kitölthető típusnyomtatvány segítségével, a honlap címe pedig: www.anpc.ro

A fogyasztóvédelem működése a mindennapok Romániájában. Problémák és megoldásjavaslatok

„Romániában a fogyasztóvédelem közismerten gyenge, nem hatékony: egyes vélemények szerint a forgalomban lévő áruk 40 százaléka rossz minőségű vagy hamisítvány”.²⁰

¹⁴ Ford. Cz. T., románul eredetiben: Direcția de Integrare Europeană, Strategii, Parteneriat, Relații Externe, lásd: http://www.anpc.ro/anpcro/index.php?option=com_content&task=category§ionid=5&id=63&Itemid=42

¹⁵ Ford. Cz. T., románul eredetiben: *Compartiment audit*, lásd uo.

¹⁶ Ford. Cz. T., románul eredetiben: *Serviciul consiliere tehnică produse alimentare*, lásd uo.

¹⁷ Ford. Cz. T., románul eredetiben: *Serviciul consiliere tehnică produse nealimentare*, lásd uo.

¹⁸ Ford. Cz. T., románul eredetiben: *Serviciul consiliere tehnică prestări servicii*, lásd uo.

¹⁹ Conf. univ. dr. Ion Ioniță: *Integrarea României în Uniunea Europeană – acquis-ul comunitar, negocierile și Tratatul de aderare, impactul integrării*. Lumina Lex, București, 2005, 129.

²⁰ *Szabadság* napilap, Kolozsvár, 2002. január 4., lásd: <http://www.hhrf.org/szabadsag/archivum/2002/01/2jan-04t.htm>

– nyilatkozta 2002-ben Neményi József, a román Versenytanács tagja. A fogyasztóvédelemnek Romániában alapvetően négy problémája van: 1. reaktív és nem proaktív, 2. nincs kialakulva az állampolgárokban a fogyasztóvédelmi kultúra, 3. a gazdasági szereplők még mindig nem tartják fontosnak a szabályok betartását, 4. a média szenzációhajhász hozzáállása.

1. A reaktív fogyasztóvédelem

A romániai tömegmédiát, a román vagy akár az erdélyi magyar újságokat, de az ANPC saját sajtótájékoztatóit is figyelve, állandóan arról hallunk, hogy ennyi meg ennyi ellenőrzés volt, ennyi meg ennyi büntetést osztottak ki, és ennyi meg ennyi engedélyt vontak be. És ezzel mindenki letudja az ügyet. Arról nem igazán hallani, hogy az ANPC hány cégnél tartott képzést arról, hogy mik a követelmények egy bizonyos szakterületen, vagy arról sem sokat, hogy a saját honlapjára miért nincsenek feltéve az egyes szakmai területek részletes szabályrendszerei.

Egy jó példa erre a reaktív (lereagáljuk a problémát, büntetjük, de megelőzni nem próbáljuk) hozzáállásra az ANPC 2006. júniusi sajtótájékoztatója a romániai fodrászatoknál végzett ellenőrzésekről²¹. Az idei évben az ANPC két ellenőrzést végzett országshoz a személyes higiéniai és szépségipari szolgáltató cégeknél (fodrászatok, manikűr és pedikűr, illetve kozmetikai szolgáltatók). A 2006 januárjában elvégzett kontroll alkalmával kiderült, hogy országos szinten a szolgáltatók 93%-a nem tartotta be a szakágra vonatkozó szabályzásokat. Sokuknak még a kötelező egészségügyi, működési stb. engedélyeik sem voltak meg. De akik rendelkeztek is ilyennel, azok közül is sokaknak valószínűleg bármiféle ellenőrzés nélkül adhatták ki. Az akcióban ekkor ellenőrzött több mint 501 szolgáltatóból 96-nál ideiglenesen, 37-nél végelegesen függesztették fel a tevékenységet, és a nagy összegű büntetések mellett sok figyelmeztetést is osztottak. Az ember azt gondolná, hogy egy ilyen nagyméretű országos akció után a dolgok megváltoznak. De amikor májusban újra megismételték az ellenőrzéseket, a fogyasztóvédelmi szabályokat be nem tartók aránya alig 4%-ot csökkent, 91%-ról 89%-ra, tehát alig volt észlelhető különbség.

Ez két dolgot jelenthet: a szolgáltatók még mindig nem tudják, minek kell megfelelni, vagy ha tudják, egyszerűen nem érdekli őket, még akkor sem, ha büntetéseket kapnak. Véleményem szerint mindkettő esete fennáll. A kérdés az, hogy mikor kiosztották ezeket (az egyébként – úgy látszik – nem igazán elrettentő) büntetéseket, mennyire tájékoztatták ezeket a szolgáltatókat, hogy minek kell nekik megfelelniük.

²¹ Lásd *Atentie.info* 2006. júniusi cikkét: <http://www.atentie.info/meniu/articol.php?idart=2205&idcat=4&head=8&general=3&PHPSESSID=d5ff6c21e958d9d57c9f278573466dc3>

Azért reaktív nálunk a fogyasztóvédelem, mert elsősorban a kész problémákat állapítja meg, és nem fektet elég hangsúlyt ezek megelőzésére. Vagyis elsősorban büntet, ahelyett, hogy tájékoztatna, konzultálna, tanácsolna. Egy olyan, alapvetően a témában tudatlan, kezdő és jó részben igénytelen országban, mint Románia, elsősorban a tájékoztatásra, képzésre kellene fektetni a hangsúlyt. Végignézve az e területi civil szervezetek beszámolóit, itt is sajnos elsősorban reaktív hozzáállást vehetünk észre.

Tény, hogy valamilyen eredményt az elrettentés politikája is hoz, de ezt már a büntetőjogból tudjuk, hogy a megelőzés sokkal fontosabb, mint a büntetés.

2. A fogyasztóvédelmi kultúra hiánya a fogyasztóknál

A Fogyasztóvédelmi Szakhatóság információszerése gyenge. Sok állampolgár valószínűleg nem is tudja, hogy milyen jogai vannak, illetve egy bizonyos termék vagy szolgáltatás milyen követelményeknek kell megfeleljen. És azzal sem igazán törődik, hogy ezeknek utánanézzon. Ha meg egyáltalán bajba is kerül, legtöbb esetben ahelyett, hogy elmenne a fogyasztóvédelmi hatóságokhoz, inkább hagyja az egészet és rávágja, hogy: „Hát ez Románia!”. Még meddig kell ez legyen Románia? Még meddig akarunk igénytelenek lenni saját magunkkal, saját biztonságunkkal szemben? Ha nem követeljük ki egy gazdasági szereplőnél a jogainkat, ha nem tesszük szóvá, ha nem panaszoljuk be a hatóságoknál, akkor a dolgok sajnos maguktól nem fognak változni. Ez rajtunk is áll!

Persze mindig akad egy-két túlbuzgó ember is. Egy vicces, de tanulságos eset az, ami 2003 márciusában történt Máramaros megyében²². Furcsa bejelentés érkezett a megyei fogyasztóvédelmi hivatalhoz. Egy nyugdíjas hölgy azt panaszolta, hogy nem teljesültek be a Pro TV horoszkóprovatában jóskoltak. Az idős hölgy elmondta, hogy betegnyugdíjas, és rendszeresen követi az illető adó horoszkópját, ahol a műsorvezető az elmúlt hetekben többször is azt mondta, hogy nagyobb összeget kap kézhez. Ennek ellenére a nyugdíján kívül nem kapott semmit. Elena Carausan, a megyei hivatal ügyvezető igazgatója elmondta, hogy először azt hitték, az asszony viccel, de aztán rájöttek, hogy komolyan gondolja, és tényleg elhisz mindent, amit egy ilyen műsorban mondanak. Ezért úgy döntöttek, hogy kivizsgálják az ügyet. Carausan felvette a kapcsolatot az Országos Fogyasztóvédelmi Szakhatósággal, és közösen azt szeretnék elérni, hogy az ilyen típusú műsoroknál jelenjen meg egy felirat a képernyőn, hogy a horoszkóp hibaszázaléka elég nagy, és nincs rá garancia, hogy minden úgy is fog történni. Megjegyzem, én azóta sem láttam ilyen feliratot.

Egy olyan országban, ahol a fogyasztóvédelem igen új dolognak számít (még akkor is,

²² Lásd: transindex.ro, 2003. március 11.: <http://szines.transindex.ro/?hir=3211>

ha elméletileg már 15 éve törvények vannak ez ügyben – hol voltak eddig a hivatalok?), óriási hangsúlyt kellene fektetni a fogyasztók informálására. Az ANPC készít szórólapokat, tévé- és rádióreklámokat. Az utóbbi 3 évben, elsősorban EU-s forrásokból, nagyon sok információs anyag készült. A probléma ezen anyagok nagy részével (igaz, nem mindegyikkel), hogy túlságosan általánosak, alapelvekről beszélnek, szlogenekkel és idealizált fotókkal vannak tele, ahelyett, hogy konkrét szakterületi információkat hordozzanak, például arról, hogy pontosan mire is figyeljünk egy húsdarab csomagolásánál, egy a gyerekre biztonságos játék megvásárlásánál, vagy éppen egy vakációs csomag kiválasztásánál. Egyébként is, ha éppen nem tévedünk be egy ilyen ANPC megyei hivatalba (ha pedig betévedünk, valószínűleg már bajban vagyunk!), akkor honnan juthatnánk egyáltalán el ezekhez a szórólapokhoz, információkhoz? Máshol nem igazán szórják őket. Az átlag állampolgár Romániában nem fog megkeresni egy törvényt, átnézni és odafigyelni rá. A szabályokról való jó és hatékony tájékoztatás a szakhatóság feladata lenne.

A szórólapok és a tévéreklámok nagyobb számban kellene szerepeljenek, konkrétabb információkat kellene tartalmazzanak, és ott kellene ezeket szórni, ahol igazán értékesek. Például kötelezni lehetne minden turisztikai szolgáltatót, hogy az irodájában legyen elérhető egy, az erre a témára vonatkozó és a fogyasztó jogait konkrétan felsoroló tájékoztató anyag. Ugyanezt el lehetne várni egy bevásárlóközponttól is: a bejáratnál legyenek anyagok arról, hogy minek kell megfelelnie egy élelmiszerterméknek, egy finomtechnikai műszernek, egy csomagolásnak stb.

Az ANPC honlapja nagyon színes, szép, de eléggé szegényes és általános. Egyetlen igazán jó ötlet, amit találtam rajta, a feljebb is említett online kitölthető panaszlevél lehetősége volt.

3. A gazdasági szereplők igénytelen és érdektelen hozzáállása

Titu Maiorescu híres 1868-as cikke óta tudjuk, hogy : „România este țara cu forma fără fond”. Romániában szinte mindennek van egy szép arca. De ami ez alatt található, az gyakran rothadt vagy még gyenge, kezdetleges, informatikai kifejezéssel élve: „fejlesztés alatt van”. Ennek az országnak a történelmében mindig mindent felülről újtottak, nem alulról kezdeményeztek. Mindennek először a kormányzat létrehozta a vázát, az image-ét, és csak azután töltötte meg lassan tartalommal. Egy borítójában szép, de tartalomban igen problémás és bonyolult ország ez a Románia.

Így van ez a fogyasztóvédelem területén is. A törvények legnagyobb része és az intézményi keret már több éve megvan. De a terepmunka hatékonysága minimális. Az ANPC-nek alig 800 alkalmazottja van országszerte. Ez a szám egy egyre nagyobb fontosságú területen

elégtelen. Ennyi ember képtelen egy ilyen fontos területet normálisan ellátni. Valószínűleg alig jut energia a panaszok regisztrálására és az intézmények, cégek megkeresésére, illetve az ellenőrzésekre.

Talán legfontosabb feladat a gazdasági szereplők tájékoztatása volna, mert náluk dől el, hogy a termék, a szolgáltatás, a szerződés milyen minimumoknak felel meg. A problémát a gyökerénél kellene kezelni. A hazai gazdasági szereplők mentalitása sajnos komoly problémákat hordoz. A gyors profit utáni vágy, a hatalmasnak vélt adózási kötelezettség, a szakterületi tájékoztatás gyengesége, és egyáltalán a „fogyasztót a minőséggel lehet a legjobban megfogni” mentalitás hiánya a fogyasztóvédelmi szabályok iránti közömbösséget eredményezi. Gyakori az a vélemény, hogy a cég inkább kifizeti az 1–2 évben egyszer megjelenő fogyasztóvédelmi ellenőrzés által kiszabott büntetést, mint komoly összegeket fektessen be a biztonságos előállítás vagy szolgáltatásnyújtáshoz szükséges felszerelés beszerzésére.

A *Népszabadság* napilap a kolozsvári rádióra hivatkozva²³ arról számol be, hogy „Romániában tízből hét hotel vagy panzió nem felel meg a követelményeknek. A román fogyasztóvédelem jelentése szerint ellenőrzéseket végeztek minden, az utóbbi öt évben létesült és működő szállodában, panzióban, turisztikai és diákszálláson. A 447 egység közül 325 valamilyen szempontból nem felelt meg az előírásoknak.” Ezek az egységek vagy nem rendelkeztek működési engedéllyel, vagy az elszállásolási lehetőségek nem voltak kielégítőek, vagy az élelmezéssel és a tisztasággal akadtak gondok. Sok helyen meg csak euróban tüntették fel az árakat, ami Romániában tilos.

De olyan esetek is vannak, ahol a termelők tudatosan csalnak. Az ANPC 2005 júniusában arról figyelmeztetett, hogy a barna kenyéret sok helyen színezőanyagokkal állítják elő. A vizsgálat után több helyen betiltották a színezett kenyér sütését.

Ilyen gazdasági környezetben és mentalításban még sok időnek kell eltelnie, amíg egy gyártónak vagy szolgáltatónak a fogyasztó igényei és biztonsága fontosabb lesz a saját profitjánál.

De tény az is, hogy ahogy a piac diverzifikálódik, a választási lehetőségek megnőnek, az ilyen egységek és termelők saját magukat lövik ki a piacról. Erre jó példa volt a 2006-os fekete tengeri nyári szezon, amikor is a romániai turisták többsége inkább átment a bolgár tengerpartra üdülni, ahol jobb minőségű és biztonságosabb szolgáltatásokban részesülhettek ugyanakkora vagy gyakran kisebb áron²⁴. A fogyasztónak legtöbbször már adott az opció lehetősége, de arra is kell gondolni, hogy ha egy román szolgáltató vagy termelő

²³ *Népszabadság*, 2005. június 7., lásd: <http://www.nol.hu/cikk/365137/>

²⁴ Lásd: http://www.jurnalul.ro/articol_64664/albena_ne_fura_turistii_romanii_prefera_litoralul_bulgaresc_pentru_preturi_si_servicii.html

(egyébként saját tájékozatlansága vagy igénytelen mentalitása miatt) a tevékenységét bezűnteti, az munkahelyek elvesztésével jár. Itt a kérdés az, hogy mennyire hibás maga a gazdasági szereplő, és mennyire hibás az állam, hogy nem kényszeríti igazán rá a minőség betartására, illetve nem tájékoztatja a legújabb követelményekről.

Végigtalozva az ANPC 2005-ös tevékenységi beszámolóját²⁵, nem találtam olyan konferenciát, tájékoztató rendezvényt, ahol a gazdasági szereplőknek mutatták volna be egy bizonyos szakág legújabb fogyasztóvédelmi szabályait. Az ANPC 2005-ben még mindig azzal volt elfoglalva, jobban mondván leterhelve, hogy saját személyzetét képezze Brüsszelben, hogy törvényjavaslatokat írjon, és hogy saját infrastruktúráját fejlessze. Az a pár rendezvény, amit összehoztak, többnyire Bukarestben vagy Brüsszelben lett megszervezve, és ritka kivétellel szóltak konkrét szakágokról²⁶.

Ilyen hiánypótló rendezvényt Erdélyben, érdekes módon, a magyar Gazdasági és Közlekedési Minisztérium és a Romániai Magyar Demokrata Szövetség szervezett közösen. Ez „Az EU házhoz jön” kis- és középvállalkozásokat az uniós csatlakozásra felkészítő programsorozat volt. A GKM és az RMDSZ 2003. november 21-én Kolozsvárott, a sorozat nyitókonferenciáján írta alá azt az együttműködési nyilatkozatot, amely alapján 2003 és 2006 között Erdély több mint 40 helységében tartottak konferenciákat²⁷. A konferenciák kiskereskedelem-fogyasztóvédelem szekcióiban a résztvevők helyenként szakmaspecifikus, máskor általános fogyasztóvédelmi előadásokat hallgathattak, beszélgetéseken vettek részt. A konferenciasorozat hatékonyságát lehet vitatni, de tény az, hogy hiánypótló jellegű volt. Magam is jelen voltam 1–2 rendezvényen, így személyesen is megtapasztalhattam a cégvilág képviselőinek a nagy érdeklődését az uniós fogyasztóvédelmi követelmények iránt. A konferenciasorozat bevezetőnek jó volt, de egyes szakágak konkrét romániai követelményrendszeréről itt sem hallhattak sokat a résztvevők, már csak azért sem, mert az előadók, Magyarországról lévén, nem tudtak sokat mondani a román törvények előírásairól. És mivel a rendezvények munkanyelve a magyar volt (kevés alkalommal volt a ro-

²⁵ Lásd: Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorului – Raport de activitate 2005: http://www.anpc.ro/anpcro/index.php?option=com_content&task=category§ionid=16&id=157&Itemid=91

²⁶ Ilyen volt a Bukarestben megszervezett *Transpunerea în România a noii Directive privind Securitatea Generală a Produselor* (2005. március 11., Bukarest) és az *Efectele de piață ale sistemelor de supraveghere a produselor și serviciilor* (2005. augusztus 31., Bukarest) című konferencia. Bár ezekben is az ANPC csak szakmai segítőként volt jelen, mindkét rendezvény szervezője a Román Kereskedelmi és Iparkamara (Camera de Comerț și Industrie a României – CCIR) volt.

²⁷ A rendezvényeken a résztvevők az EU fogyasztóvédelmi politikái általános bemutatása mellett információkat kaphattak a GKM uniós ismereteket megalapozó és elmélyítő programjairól, az Új Kézfogas Közalapítvány és az ITD Hungary vállalkozásokat segítő lehetőségeiről, a vámszabályozás változásairól és a legújabb pályázati lehetőségekről. További infóért lásd: <http://belpol.transindex.ro/?hir=4137>

mán fordítás megoldva), a romániai cégvilágnak csak „magyar szegmense” élvezhette ezeket, ami országos százalékban kicsinek mondható.

Egy másik probléma országunkban, hogy nagyon sok kisvállalkozásnak nincs saját jogszáza. A kisebb KFT-k nem engedhetik (vagy nem akarják megengedni maguknak) egy főállásban dolgozó jogász alkalmazását, aki felvilágosítaná őket az illető termelés vagy szolgáltatás fogyasztóvédelmi követelményeiről.

4. A média ritka és szenzációhajhász témafeldolgozása

Végigkeresve az utóbbi pár év romániai és külön az erdélyi magyar sajtóját is, meglepően kevés fogyasztóvédelmi témájú cikket lehet találni. Ami van, az is körülbelül olyan címekkel, hogy: „Fekete-tengeri szállók: koszos terítő az ételmaradékon”, „Csíkszereda: egér a konzervben” vagy „Pentru amatorii de pericol: frizeriile și saloanele de cosmetică!”.

Ritkán találni olyan cikket, ami felvilágosító jellegű, olyant, amelyik például röviden összefoglalná a bizonyos szakágbeli termelők vagy szolgáltatók kötelezettségeit, vagy tájékoztatná a fogyasztót egy termék követelményeiről²⁸. Ha a romániai tévécsatornák hírműsorát követjük, a helyzet nagyjából ugyanez. Bár itt gyakrabban előfordul, hogy a riport végén felsorolják a szabályokat is. A fogyasztóvédelemmel a média többnyire a szenzáció kategóriában foglalkozik, emlékezzünk csak a nemzeti adó esti híradóiban évekig gyakran visszatérő, „Piedone” nevű fogyasztóvédelmi egészségügyi ellenőr akcióira²⁹.

A média, mint az állampolgárok legfontosabb információforrása, többet kellene foglalkozzon a fogyasztóvédelem kérdésével, gyakrabban, konkrétan és részletesebben kellene informálnia a fogyasztókat jogaikról, lehetőségeikről, feladataikról. Ugyanez érvényes a gazdasági szereplők informálására is. Elsősorban a különböző szakágak saját szakmai folyóiratainak oldalain lenne fontos, hogy az újabb és újabb szabályok és követelményrendszerek megjelenjenek. Ezeknél egyébként talán egy kicsit jobban állunk.

Bár a jogrend előírja, hogy a termelők, a szolgáltatók, szállítók és természetesen a fogyasztók ismerjék a jogukat és kötelezettségeiket, amint egy jogszabályt kihirdetnek, ez a valóságban korántsem megy ilyen könnyen. Tény, hogy a Hivatalos Közlöny nem az átlag állampolgár vagy cégvezető kedvenc sajtóanyaga. Ezért a média tájékoztató szerepe elengedhetetlen.

²⁸ Egy ilyen ritka példa volt a fentebb említett romániai higiéniaszolgáltató cégeknél végzett ANPC-ellenőrzéséről szóló beszámoló cikk, melynek végén bemutatják azt is, hogy milyen követelményeknek kell megfelelnie egy ilyen szolgáltatónak. Lásd: <http://www.atentie.info/meniu/articol.php?idart=2205&idcat=4&head=8&general=3&PHPSESSID=d5ff6c21e958d9d57c9f278573466dc3>

²⁹ Lásd: <http://www.piedone.ro/>

Mit hoz majd Románia EU-s csatlakozása ebben a témában általánosan?

Az uniós fogyasztóvédelmi joganyagát Románia már átvette, ezek már belső törvények. Az EU-s csatlakozás remélhetőleg ezek szigorúbb betartását hozza magával. Várható előnyök³⁰:

– A fogyasztóvédelem a csatlakozás után egy hatékony piacgazdaság elengedhetetlen feltétele és támasza lesz. Megerősödése komoly makróökonómiai és szociális változásokat hoz.

– A legnagyobb haszonélvező az állampolgár lesz, mert a termékekre és a szolgáltatásokra a fogyasztóvédelmi hatóságok ugyanolyan standardokat fognak ráerőszakolni, mint amilyenek jelenleg az EU-ban vannak. Ez biztosan időbe fog telni, de ezen a területen is meg fog történni.

– A fogyasztóvédelmi követelmények egy nagyobb piaci versenyt fognak eredményezni, amelynek haszonélvezője újra a fogyasztó lesz.

– Az Európai Unió e területen anyagi és technikai segítségének a megnövekedése.

– Komolyabb mentalitásváltás bekövetkezése a területen, a fogyasztóvédelem fontosságának a növekedése. Ennek egyik jele, hogy a 2007-es tanévtől a fogyasztóvédelem iskolai tantárgyként való bevezetését tervezik (a Szenátus már elfogadta a vonatkozó törvénytervezetet)³¹.

Milyen célokat tűzött ki maga elé a Fogyasztóvédelmi Országos Szakhatóság?

A Fogyasztóvédelmi Országos Szakhatóság maga is komoly változások elé néz. Rodica Gazdac, a Kovászna megyei helyi hivatal igazgatójának szavaival élve: „A vásárlók és a cégek tájékoztatása, felkészítése felé tolódik el a fogyasztóvédelmi hivatal munkája az eddig túlnyomóan büntető jellegű tevékenységről”³². Úgy legyen.

Az Európai Bizottság fogyasztóvédelmi célkitűzéseivel összhangban megíródott ANPC 2005–2008-as stratégiájának dokumentuma három fő célt tűz ki maga elé:

1. A fogyasztóvédelem egy magas szintjének az elérése.
2. A fogyasztóvédelmi jogszabályok konkrét és erőteljesebb alkalmazása.
3. Az informáló, nevelő és tanácsadó tevékenység megerősítése.

Következtetések

A romániai fogyasztóvédelem még amolyan „tinédzser” korában van. A jogi keret, az intézményrendszer kiépítése komoly késésekkel, de végre befejeződött. Ezután már a gazdasági szereplők és a fogyasztók mentalitásváltásán és a törvények hatékonyabb betartatásán kell dolgozni.

³⁰ Conf. univ. dr. Ion Ioniță: I. m. 129.

³¹ Lásd: <http://www.realitatea.net/index.php?stire=20924>

³² *Háromszék*, 2006. október 25., lásd: <http://www.3szek.ro/nd.php?name=Oldal&id=36710>

Az, hogy a romániai fogyasztóvédelem milyen sebességgel fog átalakulni, megerősödni, több tényezőn is múlik: elsősorban a fogyasztóvédelmi hatóságok hatékonyságán (nagyobb személyzet, a gazdasági szereplők és a fogyasztók jobb és részletesebb tájékoztatása, gyakoribb ellenőrzések és komolyabb szankciók), a fogyasztók és a fogyasztóvédelmi civil szervezetek erősebb fellépésén (a problémák nem „elfogadása”, az aktívabb részvétel a közéletben, a gyakoribb feljelentések és panasztételek, illetve a hatóságok állandó informálása a felbukkanó problémákról), a média segítségével (nagyobb odafigyelés, gyakoribb és részletesebb tájékoztatás), és újabban most már az EU-s irányelveken alapuló (egyébként többnyire jó) törvények konkrét betartatásán.

De talán mindennél fontosabb lesz a Fogyasztóvédelmi Országos Szakhatóság megerősödése, kitűzött céljainak a követése és a szakterületi uniós intézmények felügyelő és serkentő tevékenysége.

Irodalomjegyzék

Könyvek, szakmunkák:

Juanita Goicovici: *Dreptul Consumației* – Syllabus. Editura Sfera Juridica, Cluj Napoca, 2006.

Horváth Zoltán: *Kézikönyv az Európai Unióról*. HVG–Orac, Budapest, 2005.

Conf. univ. dr. Ion Ioniță: *Integrarea României în Uniunea Europeană – acquis-ul comunitar, negocierile și Tratatul de aderare, impactul integrării*. Lumina Lex, București, 2005.

Dr. Vofkori László: *Hargita megye palackozott ásványvizeinek minőségvédelme az európai normák szerint*, megjelent a Kárpát-medence Ásványvizei II. Nemzetközi Tudományos Konferencia honlapján 2005-ben. Lásd: <http://www.rootor.com/elovilag/csikszereda/magyar/index.html>

Naplók

Háromszék – Sepsiszentgyörgy: www.3szek.ro

Hargita Népe – Csíkszereda: www.hhrf.org/hargitanepe

Jurnalul Național – Bukarest: www.jurnalul.ro

Népszabadság – Budapest: www.nol.hu

Szabadság – Kolozsvár: www.hhrf.org/szabadsag

Honlapok

Országos Fogyasztóvédelmi Szakhatóság: www.anpc.ro

Camera Deputaților – Repertoriu Legislativ: www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.frame

Magyarország Igazságügyi Minisztériuma: www.im.hu

Euvonal tájékoztató szolgálat: www.euvonal.hu

Csatlakozás.ro erdélyi EU-s portál: www.csatlakozas.ro

A LAREX CERT honlapja: www.larex.ro

Asociația pentru Protecția Consumatorilor din România: www.apc-romania.ro

Asociația Națională pentru Protecția Consumatorilor și Promovarea Produselor și

Serviciilor din România: www.consumatorul.ro

Atentie.info közszolgálati honlap: www.atentie.info

Transindex hírportál: www.transindex.ro

Realitatea hírtvé honlapja: www.realitatea.net

Helyi egyetemi hallgatók tudása és véleménye Románia EU-csatlakozási folyamatáról

DR. HARIS JOSEF¹ – INCZE RÉKA²

Bevezetés

Jelenleg bővelkedünk általános információkban Románia EU-csatlakozását illetően. El- lenben néhány konkrét témakörben még hiányok tapasztalhatók, így például kevés ada- tunk van a „hétköznapi” állampolgárok tájékozottságáról és véleményéről.

A román kormány 1995-ben nyújtotta át az EU-nak a csatlakozási kérelmét, de a tár- gyalások csak 2000-ben kezdődtek meg. Az Európai Bizottság 2005-ben tette közzé Romá- nia Összefoglaló Vizsgálati Jelentését, mely bemutatja a már elért eredményeket, valamint a még végrehajtandó intézkedéseket, amelyek együttesen biztosítják a csatlakozást.

Jelen esettanulmányban nem állt szándékunkban részletezni a fentebb említett csatla- kozási folyamatot, és jóslásokba sem bocsátkoztunk a 2007-es csatlakozást illetően. Mi a helyi egyetemisták véleményét és tájékozottságát tanulmányoztuk, és a továbbiakban ezt a kis, kérdőívekre alapozott kutatást mutatjuk be.

A kérdőív 11 kérdést tartalmaz, ebből 6 zárt, 5 pedig nyitott (1. Függelék). A kapott eredmények feldolgozásánál a Microsoft Office Excel programot használtuk. Összesen 69 hallgatót kérdeztünk meg két egyetemről: Babes–Bolyai Tudományegyetem (Kolozsvár) és Szent István Egyetem (Gödöllő–Nyárádszereda). A válaszadók önértékelést mutató, illetve tudást tükröző válaszai egyaránt azt jelzik, hogy a fiatalok EU-ismerete nem teljes (még). Az EU-csatlakozás/bővítés folyamatára a pozitív vélekedés a jellemző, noha aggodás és kri- tika cseng ki egyes válaszokból.

Az alábbiakban vizsgáljuk meg az egyetemisták véleményét és tájékozottságát, a kérdőívekre adott válaszok és azok elemzése alapján.

1. Mi a hallgatók általános véleménye az EU-ról?

„Mire gondol ELSŐSORBAN, amikor azt hallja, hogy *Európai Unió?*” – Ezzel a nyílt kér- déssel érdeklődtünk a hallgatók általános véleményéről. Egyesek nem konkrét intézmény-

¹ Tudományos munkatárs, Hohenheim Egyetem, Mezőgazdasági Társadalomtudomány Intézet.

² Doktorandusz, Közép-európai Egyetem, Környezettudomány és -politika tanszék.

ként képzelik ez EU-t; az Unió számukra csak egy képzeletbeli, ködös egység. Másoknak jól meghatározott, részletes elképzelésük van az EU-ról.

A válaszok nagy része (89%) pozitív és kb. 4% nem válaszolt. Mintegy 7% adott negatív választ, például ilyeneket:

– „A régi tagországoknak javára válik az EU, de az újaknak csak káruk származik belőle.”

– „Feltételezem, hogy az EU nem lesz jó nekünk.”

– „Nagyon nehéz lesz nekünk együttműködni az Unióval.”

A pozitív válaszok két csoportba sorolhatók. Az első csoportban a teljesen pozitív, illetve optimista válaszok találhatók; idetartozik a pozitív válaszok kétharmada. A második csoportba a pozitív véleményhez aggályok vagy feltételek társulnak. Íme néhány teljesen pozitív vélemény:

– „Én az Egyesült Államokra gondolok. Az EU hasonló ehhez, csak más fejlődési szakaszban van.”

– „...könnyebb közlekedés a tagországok között, toleráns emberek, jobb esélyek”,

– „...gazdasági és politikai szövetség” vagy

– „Európa egyetlen nagy állam kellene legyen”.

Továbbá itt találunk néhány példát a részben pozitív válaszra:

– „...jobb lehetőségek, de erősebb feltételek”,

– „...én azt gondolom, hogy az EU általában előnyös nekünk, de természetesen vannak hátrányai is” vagy

– „...az EU-s országok létrehozta egy gazdasági fejlődési folyamatot, de összecseng-e vajon ez a folyamat a mi vidékünk sajátosságaival?”

A fentebb említett válaszok alapján arra következtethetünk, hogy az EU-ról alkotott általános vélemény pozitív. Sőt, feltételezhetjük ennek alapján, hogy a válaszadók Románia csatlakozásáról is pozitívan vélekednek.

2. Miként vélekednek a hallgatók Románia csatlakozási folyamatáról?

Egy zárt kérdést intéztünk a hallgatókhoz, hogy kiderítsük a véleményüket az EU-s csatlakozásról: „Országunk lakosai közül vannak, akik támogatják, és vannak, akik ellenzik Románia EU-csatlakozását. Mi az ön álláspontja a csatlakozást illetően?” Felkínáltunk 5 lehetséges választ a „Teljes mértékben egyetértek”-től a „Teljes mértékben ellenzem”-ig tartó skálán, mindezt az 1. táblázatban mutatjuk be. A következő kérdésben arra is kértük a hallgatókat, hogy indokolják meg a válaszukat.

1. Táblázat: Vélemények Románia EU-csatlakozásáról

Válasz	Gyakoriság (%)
Teljes mértékben egyetértek	35
Részben egyetértek	42
Határozatlan vagyok	10
Részben ellenzem	7
Teljes mértékben ellenzem	6
<i>Összesen</i>	<i>100</i>

A válaszadók többsége (77%) egyetért az EU-csatlakozással (35% teljes mértékben, 42% részben). Mindössze 13% ellenzi a csatlakozást (7% részben, 6% teljes mértékben). A hallgatók 10%-a mutatkozott határozatlannak. Mi lehet az alapja ezeknek a válaszoknak? Az előző kérdés valamelyest magyarázattal szolgál: az EU-ról alkotott pozitív vélemény ugyanis megalapozhatja a csatlakozásról és annak következményeiről szóló pozitív vélekedést. A továbbiakban részletesen foglalkozunk a pozitív és negatív csatlakozási vélemények magyarázatával.

Láthattuk, hogy a hallgatók többsége egyetért a csatlakozással. Aszerint, hogy részben vagy teljes mértékben értenek egyet, két csoportba sorolhattuk a pozitív válaszokat. A két csoportot a válaszadók indoklásai jól tükrözik és részletezik.

A „teljes mértékben egyetértek” csoportban a válaszokban remény és vágy kifejezése észlelhető. Íme néhány válasz:

- „A csatlakozás segíti Romániát, hiszen az elmúlt 15 év azt bizonyítja, hogy egyes nehézségekkel nem tud az ország egyedül megbirkózni.”
- „...jobb piaci lehetőség különböző termékeknek, pl. zöldség, gyümölcs, gyógynövény”,
- „...én csak az EU-ban tudom elképzelni a saját, illetve a gyermekeim jövőjét”,
- „...magasabb életszínvonal, nyitott határok” vagy
- „...az EU egy aranybánya, lehetőséget nyújt arra, hogy megszabaduljunk a jelenlegi korrupciós, szegény és túl bürokratikus helyzetből. Ugyanakkor gazdasági fejlődést is jelent a csatlakozás”.

Tehát, az elvárásoknak megfelelően, az EU-csatlakozás magasabb életszínvonalat, jobb munkakörülményeket, liberalizált piacot és stabilabb gazdaságot kellene eredményezzen. Továbbá növekednie kellene a személyes biztonságnak, és jobb kilátásokat kellene biztosítani a fiatalságnak.

A második csoportba tartoznak az EU-csatlakozással részben egyetértő válaszok. Leginkább a következő mondattal lehetne jellemezni ezt a csoportot: „...én egyetértek, illetve

támogatom a csatlakozást, de...”. A „de” után csatlakozással járó problémák és aggályok fogalmazódnak meg. Íme néhány példa:

– „... elméletileg egyetérttek a csatlakozással, de aggódom a feltételek valós teljesítése miatt”,

– „... az EU-tagság jó, de rengeteg új problémát fog hozni”,

– „... a csatlakozás kb. ugyanannyi előnyt hoz, mint amennyi hátrányt, de szükséges, mert Románia egyedül nem képes megteremteni egy elfogadható fejlődési szintet” vagy

– „Egyetérttek, de aggódom a drágulások miatt (lásd Magyarország).”

Azok a hallgatók, akik nem értnek egyet a csatlakozással, többnyire úgy gondolják, hogy az ország még nincs felkészülve az eseményre, vagy pedig tartanak attól, hogy nem előnyös a csatlakozás Romániának. Íme néhány jellegzetes válasz:

– „Én ellenzem a csatlakozást, mert az EU fejlettségi szintje nagyon eltér a románaitól.”

– „Én ellenzem a csatlakozást, mert így is van elég probléma, és szerintem a csatlakozás csak gyarapítaná a problémákat. Szerintem elsősorban informálni kellene az embereket, a hétköznapi állampolgárok nem sokat tudnak az EU-ról.”

– „Az EU nem egy jótékonyági intézmény. Az EU-támogatások elsősorban az Uniónak hasznosak.” vagy

– „A régi EU-tagok nem sokat törődnek a romániai emberekkel. Nekünk már nincs remény, legfennebb a következő generációknak.”

A csatlakozást ellenző válaszadók többnyire azt állítják, hogy Románia csatlakozási kérelmét azért fogadta el az EU, mert csatlakozás után az Unió majd kihasználja az országot. Sokan írták azt, hogy az állampolgárokat jobban kellene tájékoztatni az EU-ról, illetve arról, hogy mi várható a csatlakozás után. Érthető az információra vonatkozó igény. A jogokat, lehetőségeket és kötelezettségeket ismerve megnő a valószínűsége annak, hogy az állampolgárok kihasználják a lehetőségeket, illetve hogy elkerülik/megoldják az esetleges problémákat.

A hallgatók 7%-a határozatlan a csatlakozást illetően. Ők valószínűleg nem elég tájékozottak ahhoz, hogy döntést hozhassanak.

3. Előcsatlakozási alapok, SAPARD

A csatlakozni kívánó országok elkötelezték magukat, hogy teljesítik az EU által szabott feltételeket. Az említett országok (pl. Románia) felkészülését az EU különböző programokkal támogatta/támogatja. Vajon mennyire tájékozottak a hallgatók ezekről a programokról? Példaként a SAPARD-ot (Special Accession Program for Agriculture and Rural Development) foglaltuk bele a jelen esettanulmányba.

Célunk volt megtudni, hogy a megkérdezettek ismerik-e a SAPARD-ot, és ha igen, akkor mennyire tájékozottak erről a programról. A megkérdezettek 51%-a azt válaszolta, hogy nem ismeri a SAPARD-ot, 48%-a ismeri, és 1% nem válaszolt. A továbbiakban megkérdeztük azt, aki ismeri a SAPARD-ot, hogy „Fel tud-e sorolni legalább 3 olyan tevékenységi területet, ahol a SAPARD-támogatás igénybe vehető?”. A válaszokat a 2. táblázat tartalmazza.

2. Táblázat: Fel tud-e sorolni legalább 3 olyan tevékenységi területet, ahol a SAPARD-támogatás igénybe vehető?

Helyes válaszok száma	Gyakoriság (%)
3 vagy annál több tevékenységi terület	36
2	40
1	15
0	9
<i>Összesen</i>	<i>100</i>
*) csak azok a válaszadók, akik ismerik a SAPARD-ot	

A válaszokat csoportosítottuk aszerint, hogy hány helyes példát írt a válaszadó. A hallgatók egyharmada 3 vagy annál több tevékenységi területet tudott megnevezni, ahol igénybevehető a SAPARD. A fennmaradó kétharmad (akik korábban szintén azt írták, hogy ismerik a SAPARD-ot) csak 1 vagy 2 példát írt, sőt 9% egyáltalán nem válaszolt.

A fentebb említett tényekre alapozva megállapíthatjuk: az összes válaszadóból mindössze 17% mutatta azt, hogy ténylegesen ismeri a SAPARD-ot. Ez szomorú eredmény, annál is inkább, hogy a SAPARD témája érinti a hallgatók szakirányát.

4. EU-tájékozottság és önértékelés

Meg szeretnénk volna tudni, hogy a hallgatók hogyan értékelik a saját EU-tudásukat. Egy zárt kérdést tettünk fel: „Hogyan értékeli ön a saját tájékozottságát az EU-ról? (Kérjük, hogy csak egy választ jelöljön meg!)”. Felajánlottunk 5 lehetséges választ a „Nagyon tájékozott vagyok”-tól az „Egyáltalán nem vagyok tájékozott”-ig terjedő skálán. A válaszok gyakoriságát a 3. táblázatban foglaltuk össze.

3. Táblázat: Hogyan értékeli ön a saját tájékozottságát az EU-ról?

Válasz	Gyakoriság (%)
Nagyon tájékozott vagyok.	0
Jól tájékozott vagyok.	13
Közepesen tájékozott vagyok.	51
Gyengén tájékozott vagyok.	35
Egyáltalán nem vagyok tájékozott.	1
<i>Összesen</i>	<i>100</i>

A 3. táblázatból kitűnik, hogy a válaszadók többsége (87%) saját magát közepesen vagy annál gyengébben tájékozottnak tartja. Ezzel szemben mindössze 13% írta, hogy jól tájékozott, és senki (!) sem nyilatkozta, hogy nagyon jól informált. Nem magyarázhatjuk ezt a válaszeloszlást csupán a hallgatók szerénységével; vagyis ebben az esetben információhiányról is szó lehet. Az EU-ról szóló rendszeres oktatás a tanítézményekben, az állandó információs irodák, az elektronikus és nyomtatott anyagok, valamint alkalmoszerű kampányok és tanfolyamok javíthatják a helyzetet. Romániában a felsorolt források többnyire rendelkezésre állnak, és mégis információhiány tapasztalható. Ennek a magyarázata valószínűleg abban rejlik, hogy az információterjesztés nem elég hatékony, ugyanis sok esetben hiányzik az igény/akarat az adatok befogadására.

5. Érdeklődés az EU-s hírek iránt

Mindössze a válaszadók 13%-a írta, hogy jól tájékozott az EU-ról, a többiek pedig azt nyilatkozták, hogy közepesen vagy annál gyengébben informáltak. Következésképpen nem volt meglepő, hogy az EU-s hírek iránti érdeklődés viszonylag alacsony. Az érdeklődést egy zárt kérdéssel vizsgáltuk: „Érdeklődik-e az EU-s hírek iránt?”. A kapott eredményt a 4. táblázat tartalmazza.

4. Táblázat: Érdeklődik-e az EU-s hírek iránt?

Válasz	Gyakoriság (%)
Nagyon érdeklődöm	6
Érdeklődöm	43
Mérsékeltlen érdeklődöm	48
Nem érdekel ez a téma	3
<i>Összesen</i>	<i>100</i>

A táblázatból kitűnik, hogy a válaszadók többsége (97%) valamelyest érdeklődik az EU-s hírek iránt. Látható az is, hogy mindössze 3% volt a teljesen közömbösek aránya. Ellenben, ha megfigyeljük, hogy a válaszadók közel fele (48%) mérsékelten érdeklődik a hírek iránt, akkor a kapott eredmény nem egyértelműen pozitív, és a helyzet javításra vár.

6. A csatlakozáshoz kapcsolódó előnyök és hátrányok

Megvizsgáltuk, hogy miként vélekednek a hallgatók a csatlakozáshoz kötődő előnyökről és hátrányokról. Egy zárt kérdést intéztünk a hallgatókhoz: „Előbb vagy utóbb Románia az EU teljes jogú tagjává válik. Kérjük, hogy mérlegelje az előnyöket, ill. hátrányokat, majd jelölje meg az ön véleményéhez legközelebb álló kijelentést az alábbi mondatok közül”; 5 lehetséges választ ajánlottunk fel. Az eredményeket az 5. táblázatban mutatjuk be (itt jelezzük, hogy ez a felmérés és elemzés a csatlakozás előtt történt).

5. Táblázat: Vélemények a csatlakozáshoz kapcsolódó előnyökről és hátrányokról

Válaszok	Gyakoriság (%)
Több előnyt, mint hátrányt jelent a csatlakozás.	39
Ugyanannyi előnyt, mint hátrányt jelent a csatlakozás.	19
Több hátrányt, mint előnyt jelent a csatlakozás.	20
Nem tudom eldönteni.	22
Közömbös vagyok.	–
<i>Összesen</i>	<i>100</i>

A megkérdezettek több mint fele (58%) pozitívan gondolkodik az EU-tagságról. Ők úgy vélik, hogy az EU-csatlakozásnak ugyanannyi vagy több előnye van, mint hátránya. Továbbá látható, hogy egyetlen válaszadó sem közömbös ebben a témában. Ugyanakkor a 22% határozatlan válaszadó, illetve a 20%, a csatlakozásról negatívan vélekedő hallgató azt sugallja, hogy aggodalom és kritika is létezik a csatlakozást illetően.

7. Mely területeken van Románia leginkább érintve, legkevésbé felkészülve?

Sok válaszadó, köztük olyanok is, akik egyetértettek a csatlakozással, úgy vélekedtek, hogy Románia nincs eléggé felkészülve a csatlakozásra. Nyílt kérdést intéztünk a hallgatókhoz, hogy részletesebben megvizsgáljuk az ország felkészültségéről alkotott véleményüket, illetve tudásukat: „Ön szerint melyik területeken (mezőgazdaság, környezetvédelem, egészségügy stb.) van Románia leginkább érintve, illetve legkevésbé felkészülve az EU-csatlakozásra?”

Mindössze a válaszadók 11%-a válaszolt „nem tudom”-mal vagy nem adott választ. A többiek (89%) legalább egy területet megneveztek. A legkevésbé felkészült területnek bizo-

nyult a környezetvédelem, a mezőgazdaság, az egészségügy, az oktatás, illetve a jogrendszer. A legfelkészültebbek között főleg az oktatást és a jogi rendszert említették. Az, hogy a legfelkészültebbnek és legfelkészületlenebbnek tartott területek részben egybeesnek, egyrészt tájékozatlansággal, másrészt az eltérő/változó médiában megjelenő véleményekkel magyarázható.

8. Következtetés

A megkérdezettek nagy többsége érdeklődik az EU, illetve az ahhoz kötődő események/hírek iránt, ellenben ez az érdeklődés gyakran mérsékelt. A hallgatók önértékelése, valamint a tudásukat tükröző válaszaik egyaránt azt mutatják, hogy az EU-tájékozottságuk nem teljes (még). Aggódás és kritika ugyan megfogalmazódik az EU-t és a csatlakozást illetően, de a pozitív vélemények egyértelműen dominálnak.

Irodalomjegyzék

- Bryman, A.: *Social Research Methods*. Oxford, University Press, 2004.
European Union (EU): *Gateway to the European Union*.
Haris, J.: *Kontrolle des Interviewhaltens*. Stuttgart: Hohenheim University, 1998
Ministry of European Integration (Romania) www.mie.ro
Vincze, M.: *Régió és vidékfejlesztés*. Kolozsvár, Presa Universitară Clujană, 2000.

Köszönetnyilvánítás

Köszönet *Dr. Vincze Máriának* (Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár) és *Kentelky Endre úrnak* (Szent István Tudományegyetem, Nyárádszereda) a kérdőívek kitöltésében nyújtott segítségért.

1. Függelék:

*Universität Hohenheim, Stuttgart
Institut für Sozialwissenschaften des Agrarbereichs*

**Kérdőív: Vélemények Románia EU-csatlakozásáról,
többek között vidékfejlesztési szempontból**

Projektvezetők: Dr. Haris József és Incze Réka

Ez a kérdőív néhány EU-val kapcsolatos kérdést tartalmaz. Elsősorban az egyetemisták és az oktatóik véleményét szeretnénk kikérni. Nagyon megköszönnénk önnek, ha mintegy 15–20 percet fordítana kérdőívünk kitöltésére. Válaszait természetesen névtelenül és diszkréten kezeljük. Kérjük tehát, hogy őszintén válaszoljon a kérdésekre.

1. Mire gondol **ELSŐSORBAN**, amikor azt hallja, hogy „Európai Unió”? Kérjük, hogy foglalja össze néhány szóban a válaszát!

.....

2. Hogyan értékeli ön a saját tájékozottságát az EU-ról? (Kérjük, hogy csak egy választ jelöljön meg!)

- Nagyon tájékozott vagyok.
- Jól tájékozott vagyok.
- Közepesen tájékozott vagyok.
- Gyengén tájékozott vagyok.
- Egyáltalán nem vagyok tájékozott.

3. És most néhány személyes adat:

Kora:

Neme: Férfi Nő

Ön oktató vagy diák?

Hol tanul vagy oktat?

Város:

Egyetem:

Szak:

Ha ön diák: hányadik félévénél tart?

Mezőgazdasággal foglalkozó családhoz tartozik-e ön?

..... Igen Nem

4. Érdeklődik-e az EU-s hírek iránt? (Kérjük, hogy csak egy választ jelöljön meg!)

..... Nagyon érdeklődöm.

..... Érdeklődöm.

..... Mérsékeltlen érdeklődöm.

..... Nem érdekel ez a téma.

5. Országunk lakosai közül vannak, akik támogatják, és vannak, akik ellenzik Románia EU-csatlakozását. Mi az ön álláspontja a csatlakozást illetően? (Kérjük, hogy csak egy választ jelöljön meg!)

..... Teljes mértékben egyetértek.

..... Részben egyetértek.

..... Határozatlan vagyok.

..... Részben ellenzem.

..... Teljes mértékben ellenzem.

6. Kérjük, hogy indokolja meg röviden az 5. kérdésre adott választ.

.....

.....

.....

7. Előbb vagy utóbb Románia az EU teljes jogú tagjává válik. Kérjük, hogy mérlegelje az előnyöket, ill. hátrányokat, majd jelölje meg az ön véleményéhez legközelebb álló kijelentést az alábbi mondatok közül: (Kérjük, hogy csak egy választ jelöljön meg!)

..... Több előnyt, mint hátrányt jelent a csatlakozás.

..... Ugyanannyi előnyt, mint hátrányt jelent a csatlakozás.

..... Több hátrányt, mint előnyt jelent a csatlakozás.

..... Nem tudom eldönteni.

..... Közömbös vagyok.

8. Kérjük, hogy röviden indokolja meg a 7. kérdésre adott válaszát!

.....

9. Ismeri-e a SAPARD-ot?

..... Igen -> tovább a 10. kérdéstől.

..... Nem -> tovább a 11. kérdéstől.

10. Ha a 9. kérdésre „Igen”-nel válaszolt:

Fel tud-e sorolni legalább 3 olyan tevékenységi területet, ahol a SAPARD-támogatás igénybe vehető?

NEM.

- IGEN: 1.
 2.
 3.

11. Ön szerint melyik területeken (mezőgazdaság, környezetvédelem, egészségügy stb.) van Románia leginkább, illetve legkevésbé felkészülve az EU-csatlakozásra?

Leginkább:

.....

Legkevésbé:

.....

Köszönjük az együttműködést!

Bennfentes kereskedelem

NAGY ISTVÁN¹

Even if detection were certain, one can imagine a situation where the monopoly profits were so high – in millions of pounds – that many would opt to break the law, grab the money, have plastic surgery and disappear.

(Financial Times, 1987, február 26.)

1. Bevezetés

Számos társadalomban szabályozott a belső információval való kereskedés, és azokat a bennfenteseket, akik megszegik a törvényeket, sikkasztókként, csalókként tartják számon; ezzel ellentétben bizonyos országokban egyszerűen „ügyes befektetőkként” emlegetik őket, akik felhasználva a vállalatban belülről vagy éppen kapcsolataik segítségével szerzett titkos információkat, óriási profitra tehetnek szert.

Elítélendő-e ez a tevékenység? Igazságos-e, hogy egy személy egyszerűen a kapcsolathálójának vagy munkahelyének köszönhetően előnyhöz jusson egy átlag befektetőhöz képest? Végső soron mindenki „egyenlő eséllyel kell induljon a piacon”.

A román jogszabály 2004/297-es, tőkepiacról szóló törvényének 245-ös szakaszának első bekezdése szerint:

(1) A belső információkat birtokló valamennyi személynek tilos az információkat, a pénzügyi eszközök saját vagy harmadik felek számlájára történő megszerzésére vagy elidegenítésére, illetve a megszerzésükkel vagy elidegenítésükkel kapcsolatos szándékkal felhasználniuk.² A hazai jogrendszerben a belső információval való kereskedés bűncselekménynek minősül, mely 6 hónaptól 5 évig terjedő börtönbüntetéssel vagy enyhébb visszaélés esetében pénzbírsággal jár.

¹ Magiszteri hallgató, BBTE, Vállalati pénzügyek szakirány.

² „Se interzice oricărei persoane care deține informații privilegiate să utilizeze respectivele informații pentru dobândirea sau înstrăinarea ori pentru intenția de dobândire sau înstrăinare, pe cont propriu sau pe contul unei terțe persoane, direct ori indirect, de instrumente financiare la care aceste informații se referă.”

2. Csaló vagy ügyes befektető?

A bennfentes kereskedelmet tiltó törvények az évek során számos vitát váltottak ki, és még mindig nincs egy általánosan elfogadott konszenzus azzal kapcsolatban, hogy hatékony-e egy ilyen jellegű szabályozás. Az egyik oldalon inkább jogi és társadalmi méltányosságra alapuló érvek állnak, míg az ellenzők főképp a piaci hatékonyságra hivatkoznak.

A címben feltett kérdésre „jó” választ adni nagyon nehéz, de tény, hogy a bennfentes kereskedelem témája főképp a fejlett gazdaságú társadalmakban nem egyszer éles vitákat váltott ki. Az utóbbi éveket vizsgálva kevés olyan eset volt, melynek során bennfentes kereskedéses gyanús ügyleteket vizsgáltak, és még kevesebb olyan, melyben konkrét bűnügyi vagy polgári büntetésre sor került volna. Az igaz, hogy ezek száma növekvő tendenciát mutat, de a bennfentes kereskedelem egyszerű törvénytelenné tétele semmiféle eredményt nem hoz, a változások csak az első bűnügyi eljárások után mutatkoznak meg.

A következő táblázatban a bennfentes kereskedelem mellett, illetve ellen szóló érveket mutatjuk be:

2.1. táblázat. A bennfentes kereskedelem engedélyezése vs. szabályozás

Szempont	Bennfentes kereskedelem ellen szóló érv	Bennfentes kereskedelem mellett szóló érv
1. Méltányosság	Mindenki egyenlő eséllyel és információval kell rendelkezzen a piacon. Az adminisztrátorok, főrészvényesek hűséggel tartoznak a cégeknek, illetve a kisérszvényeseknek.	Ez csupán utópia: a profi befektetők mindig sokkal „informáltabban” fognak a piacra lépni, mint egy átlag tőzsdei játékos, tehát információs egyenlőség soha nem alakulhat ki.
2. A tranzakció másik oldalán kereskedő személy	A bennfentesek, kihasználva információk előnyüket, igazságtalan profitra tesznek szert, a befektetők kárára.	A bennfentes direkt módon nem „árt” a befektetőknek. A befektető piacon levők jelenléte teljesen független attól, hogy az illető bennfentes kereskedik-e vagy sem, a tranzakció ügyis megesett volna.
3. Befektetői bizalom	A kisérszvényesek sokkal nagyobb bizalommal fordulnak a piac felé, ha úgy érzik, hogy garantálják nekik az információkhoz való hozzáférés egyenlőségét. A szabályozás teljes mértékű hiánya aláássa a befektetői bizalmat, más piacok felé terelve őket	Bár a szabályozás megszigorítása és a bűnügyi eljárások során mindenki felfigyelt a jelenségre, nem vehető észre komoly bizalomcsökkenés a befektetők részéről.
4. A vállalaton belüli információáramlás	A bennfentes kereskedelem árt a vállalatnak, arra ösztönözve a menedzsereket, hogy lassítsák az információáramlást a felettesek irányába.	Figyelembe véve a modern tranzakciós technológiákat, nehezen hihető, hogy ez oly mértékű idővesztést eredményezne, mely árthatna a vállalatnak.

Szempont	Bennfentes kereskedelem ellen szóló érv	Bennfentes kereskedelem mellett szóló érv
5. Személyes érdek érvényesítése a vállalat kárára	<p>A bennfentesek jelentős haszonra tehetnek szert, közben aláásva a vállalat érdekeit.</p> <p>A menedzserek rizikósabb projekteket választanak, komoly profitot realizálhatnak; ha sikertelen a próbálkozás, a következményeket a részvényesek viselik.</p> <p>Még veszteség esetén is lehetőséget nyújt a menedzsment számára, hogy profitot érjen el határidős eladással.</p>	<p>Mivel a menedzserek alapján véve rizikókerülők, ez ellensúlyként hat, hogy ne válasszanak alacsonyabb rizikójú projekteket, mint amilyeneket a részvényesek preferálnának.</p> <p>Kikerülhető megfelelő szolgálati szerződések kötésével.</p>
6. Piaci manipuláció	<p>Az árfolyamok manipulációja direkt módon károsítja a befektetőket.</p> <p>A részvényárfolyamok manipulációja egy újabb potenciális következménye a bennfentes kereskedelemnek.</p>	<p>A piaci manipuláció nem egyezik meg a bennfentes kereskedelem fogalmával.</p> <p>A manipuláció során az árfolyamok eltávolodnak a valós értéküktől, csökkentve a piac hatékonyságát; ezzel ellentétben a bennfentes kereskedelem közelíti az árfolyamot a valós értékhez és növeli a hatékonyságot.</p>
7. A vállalat hírneve	<p>A bennfentes kereskedelem rossz fénybe helyezheti a vállalatot, károsítva a részvényeseket és aláásva a befektetők bizalmát.</p>	<p>A társaság hírnevére és részvényeire való hatás minimális, amíg a befektetők nagy nehézségek árán tudják felismerni azon vállalatokat, melyekben valóban létezik bennfentes kereskedelem.</p>
8. Vállalati tulajdon jogtalan eltulajdonítása	<p>A szabadalmakhoz hasonlóan a bizalmas információ is védve kellene legyen.</p> <p>A vállalat és bennfentes közül az értékes belső információ a vállalat tulajdona és nem a bennfentesé.</p>	<p>Nincs egy általánosan elfogadott elmélet, hogy egy ötlet, találmány, információ veszít-e az értékéből, s ha igen, akkor mennyit.</p>
9. A szabályozás hatékonysága	<p>A törvény szigorúsága, illetve a bennfentesek által realizált profit közt fordított kapcsolat van.</p> <p>A megfelelő jogi szabályozás kialakítása, a törvények szigorú betartása és a csalások felfedése segítségével elérhető a kívánt hatás.</p>	<p>A törvényellenesség nehezen felfedhető és még nehezebben bizonyítható</p> <p>Ha a szabályozás nem megfelelő, a törvények ritkán hajtódnak végre vagy nem elég szigorúak, a szabályozás fordított hatást vált ki: az esetleges büntetések veszélye visszatart egyeseket a törvény megszegésétől, így az a néhány bennfentes, aki mégis megszegi a törvényt, az eddiginél még magasabb profitban reménykedhet.</p>
10. A piac hatékonysága	<p>A méltányosság teljes hiányához vezet.</p> <p>A hatékonyság nem egy elég erős érv az alapvető társadalmi értékek figyelmen kívül hagyásához</p>	<p>A bennfentes információval való kereskedés a leghatékonyabb módszer az információnak az árfolyamba való minél gyorsabb beépülésére.</p>

Szempont	Bennfentes kereskedelem ellen szóló érv	Bennfentes kereskedelem mellett szóló érv
11. Vállalkozók anyagi juttatása	A vállalkozó jövedelmét nem a vállalathoz való hozzájárulása fogja meghatározni, hanem a vagyona. Számos bennfentes kereskedhet az információval anélkül, hogy hozzájárult volna a létrehozásához.	Az IT-ből származó jövedelem nem más, mint a bennfentes méltó jutalmazása (pozitív információ esetén), hiszen a pozitív eredmény neki is köszönhető.
12. A bennfentes kereskedelem lefedése	Ez nem jelenti azt, hogy az insider tradinget is legálissá kell tenni, hisz így egy kisebb méltánytalanság helyett egy nagyobb méltánytalanságnak ad helyet a törvényhozó.	A törvény megvezető eseteket különbözőképp tárgyal: a bennfentes kereskedéseknek csak felét bünteti (a belső információ felhasználása nem csak az insider trading formájában valósulhat meg, hanem insider abstentionként is).
13. A szabályozás végrehajtója	Az állam beavatkozása feltétlenül szükséges egy megfelelő ellenőrzési rendszer fenntartása érdekében.	Minden vállalat maga kellene eldöntse, hogy a saját insiderjeinek megtiltja-e vagy sem a vállalat értékpapírjaival való kereskedést.

3. A bennfentes kereskedelem vizsgálata a bukaresti értéktőzsdén

3.1. A vizsgált vállalatok és események meghatározása

A munkám következő részében a Bukaresti Értéktőzsdén jegyzett vállalatok egy csoportján végzett kutatásom eredményeit fogom bemutatni. Az elemzéshez az 5 pénzügyi befektetési társaság értékpapírjait (SIF1, SIF2, SIF3, SIF4, SIF5) és 3 első kategóriába eső részvényt választottam (ALRO, BRD, PETROM), ugyanis a többi kategóriában szereplő részvények likviditása elég alacsony, így egy kismértékű tranzakció is jelentős árfolyamváltozásokat eredményezhet, ezáltal torzítva az elemzésem eredményeit.

A vizsgált periódus 2004 februárjától 2006 márciusáig terjed. Első lépésként erre az intervallumra megvizsgáltam a záróárfolyamok alapján a kiválasztott részvényeimnek a napi hozamát.

A bennfentes információk alapján való kereskedés akkor következik be, amikor a vállalat fontos információkat tesz nyilvánossá, melyek befolyásolják a befektetők döntéseit. A nyilvánossá válás előtti fokozott kereskedelem, illetve árfolyam-ingadozás bennfentes tevékenységre utal, és vizsgálatom során erre próbálok fényt deríteni. Alapvetően kétféle bejelentés hatását vizsgáltam a kiválasztott részvényekre: az osztalékfizetést és osztalékrészvények kibocsátását (azért választottam ezeket az eseményeket, mert ezek egy megfelelően széles vizsgálati bázist jelentenek).³

³ Fejlettebb országokban a bennfentes kereskedelem foként a felvásárlásokkal, illetve fúziókkal kapcsolható össze, azonban a román értéktőzsdén ez még nem egy elterjedt jelenség.

Az osztalék részvények kibocsátásának, valamint az osztalék bejelentésének dátumát a Bukaresti Értéktőzsde, illetve egy bróker cég információi alapján határoztam meg.

3.2. Az elemzés módszere

Az osztalékfizetés és az osztalék részvények kibocsátásának hatását a részvényárfolyamra az *eseménytanulmány módszerének (event study)* felhasználásával vizsgálom. A pénzügyi kutatásokban alkalmazott eseménytanulmány módszere alapötlete a múltbeli események alapján várt (becsült) és a tényleges hozamok összevetése. A tényleges és a várt hozamok különbségeként *abnormális hozam* keletkezik, mely a piaci reakcióval kapcsolatban enged meg következtetéseket levonni.

Az abnormális hozam számszerűsítése az alfa és beta, illetve a részvény és piaci portfólió megfigyelt hozamai alapján:

$$AR_{it} = R_{it} - \alpha_i - \beta_i R_{mt},$$

ahol i az i -edik részvényt, t pedig az adott időperiódust jelenti.

A null-hipotézis szerint az AR egy normális eloszlású statisztikai változó, és várható értéke nulla. Ez a módszer főként a piaci reakciót vizsgáló elemzésekben használható, s így lehetőség nyílik egyes események piaci megítélésének a vizsgálatára.

A vizsgálat során a következő lépéseket kell megtegyük:

- a vizsgált esemény és az eseményablak azonosítása;
- a normális hozamok becslése az esemény bekövetkezése előtti periódusban a lineáris regressziófüggvény segítségével;
- az abnormális hozamok kiszámítása a valódi és a becsült hozamok alapján.

Bár közel sem mondható tökéletes módszernek, az abnormális hozam és egyben a bennfentes kereskedelem mérésére használt leggyakoribb modell a Tőkepiaci Árfolyamok Modellje (CAPM). A modell egyik alappillére az egyedi és a piaci kockázat elkülönítése. A fő különbség a két tényező közt az, hogy az egyedi kockázat eliminálható, míg a piaci kockázat nem. Ennek a fő oka az, hogy egy portfólióba több részvényt választva, kiegyenlíthetjük az egyes részvények kilengéseit, azonban a részvényhozamok bizonyos mértékű együttmozgása a piaci kockázatot kiküszöbölhetlenné teszi.

A modellnek tehát két fő tényezője van: az „eltüntethetetlen” piaci kockázat és az egyedi kockázat, mely diverzifikációval kiküszöbölhető. A CAPM lineáris kapcsolatot feltételez az adott részvény és a piaci portfólió megtérülései közt:

$$R_{it} = \alpha + \beta_i R_{mt} + \varepsilon_{it}, \text{ ahol}$$

m – a piaci portfólió,

$\alpha, \hat{\alpha}$ – az esemény bejelentése előtti periódusból származó változók,

R – a megfigyelt hozam,

i – a részvény,

$\hat{\alpha}$ – a becslési hiba (zérus várható értékű).

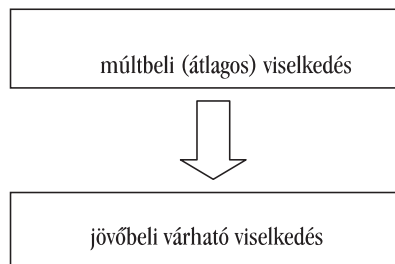
A béta stabilitásának fontossága: Ahhoz, hogy a piac kockázati szintje mérhető legyen, a képletnek tartalmaznia kell az $\hat{\alpha}$ mutatót. Ez az egyedi részvény hozamának változását viszonyítja a piaci hozam változásához, és megmutatja, hogy a piac hozamának egységnyi elmozdulása mekkora változást eredményezett az adott értékpapír hozamában.

Ezek alapján:

- $\beta = 1$ (ha a piaci hozam 1%-os változására az adott részvény ugyanolyan előjelű 1%-os elmozdulással reagál);
- $\beta = -1$ (ha a piaci hozam 1%-os változására az adott részvény ellentétes előjelű 1%-os elmozdulással reagál);
- $\beta = 0$ (ha a piaci hozam változása nem befolyásolja a részvény hozamát).

A béta stabilitásának nagyon nagy jelentősége van, ugyanis ha egy értékpapír bétája időről időre jelentősen változna, a CAPM-modell gyakorlatilag használhatatlanná válna, a múlt szabályai nem lennének használhatók a jövő becslésére. A béták általában viszonylag stabilak, egy-egy üzletág bétája annak stabil jellemzője, és lényegében, bár egyetértés van abban, hogy a többfaktoros modellek jobb eredményeket adnak, a CAPM egyszerűségéhez képest meglepően hűen írja le a valóságot.

Összefoglalva, ha a béták stabilak, akkor a múltbeli (átlagos) viselkedés alapján előrejelezhető a jövőbeli várható viselkedés.

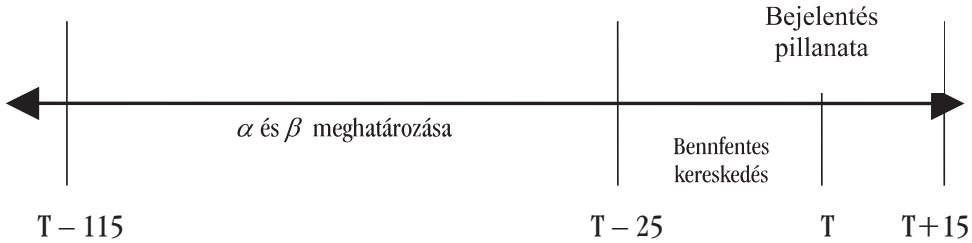

3.1. ábra. A CAPM működése

3.3. Az eseményablak definiálása

A várt hozamot a $t-115$. naptól a $t-25$. napig tartó becslési periódusban állítom elő, ezen adatok alapján határozom meg a regressziófüggvényt, az alfát, illetve bétát.

A $t-25$ -től a $t+15$ -ig terjedő periódusban az abnormális hozamokat fogom kiszámítani⁴ az elvárt, illetve a realizált hozam alapján, ha a t -edik napon a vizsgált esemény bejelentésére kerül sor.

3. 2. ábra. A vizsgálat időrendi beosztása

3.4. A normális hozamok becslése

A várt hozamok becslését a *CAPM* alkalmazásával végzem, vagyis egy konkrét részvény hozamát egy lineáris regressziófüggvénnyel becslöm meg, a piaci átlagos hozam figyelembevételével.

Első fázisban kiszámítottam a napi hozamokat:

i . nap hozama = $\ln\left(\frac{P_i}{P_{i-1}}\right)$, majd az index és az árfolyam napi hozamaira kiszámítottam a regressziós függvényt.

3.5. Az abnormális hozamok számítása

Ismerve az alfa és béta paramétereket, a múltbeli események alapján előrevetíthető az eseményablakra a várható hozam, majd ezt összehasonlítva a valódi hozammal, megkapjuk az abnormális hozamot.

$$AR_{it} = R_{it} - \alpha_i - \beta_i R_{mt}$$

– Ha az *AR* értékek pozitívak, akkor a ténylegesen kialakuló hozamok magasabbak a várt hozamoknál, ami egy „meglepetésről”, egy előre nem várt eseményről árulkodik. Ez természetesen azt jelenti, hogy a befektetők az eseményt a vállalat értéke szempontjából pozitív hatásúnak vélik.

⁴ A $t-25$ -től a $t+15$ -ig terjedő periódus lesz az eseményablakom.

- Negatív AR -ről ellenkező irányú befektetői észlelés, várakozás mondható el.
- Ha az AR nullával egyenlő, azt jelenti, hogy az adott esemény nem befolyásolta a befektetők piaci döntését.

Az abnormális hozamok vizsgálata mellett nagy fontossága van annak is, hogy megtudjuk, összességében mennyire téríti el a bennfentes kereskedelem, illetve a bejelentés a hozamokat a becsült szinttől. Ennek érdekében az egyes részvényekre kumulált abnormális hozamot (CAR) is számolok, ennek meghatározása az A naptól a Z napig az alábbi módon történik:

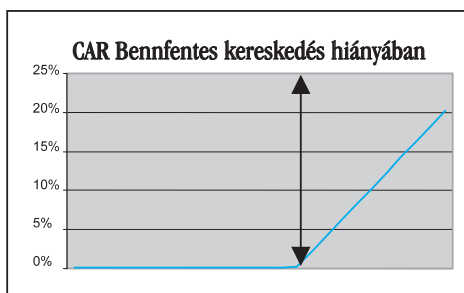
$$CAR_i^{A,Z} = \sum_{t=A}^Z AR_{it}$$

3.1. táblázat. Kumulált abnormális hozamok

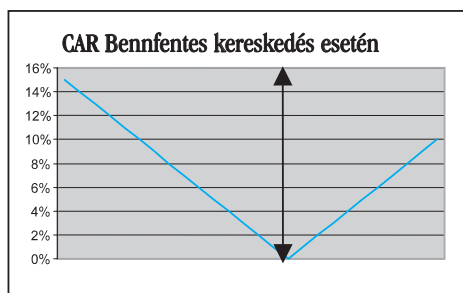
Eseményszám	Szimbólum	Bejelentés időpontja	Bejelentés előtti CAR	Bejelentés utáni CAR
1	SIF 1a	2004. 02. 19.	-4,88 %	-13,18 %
2	SIF 1b	2005. 02. 16.	29,08 %	1,70 %
3	SIF 1c	2006. 02. 17.	-12,42 %	-1,16 %
4	SIF 2a	2004. 02. 19.	-5,48 %	-23,82 %
5	SIF 2b	2005. 02. 08.	22,94 %	10,42 %
6	SIF 2c	2006. 01. 27.	-21,97 %	-9,56 %
7	SIF 3a	2004. 02. 26.	-15,67 %	-6,00 %
8	SIF 3b	2005. 02. 28.	9,90 %	-19,23 %
9	SIF 3c	2006. 03. 23.	7,34 %	-4,02 %
10	SIF 4a	2004. 02. 26.	-11,64 %	7,84 %
11	SIF 4b	2005. 02. 15.	38 %	4,38 %
12	SIF 4c	2006. 02. 24.	-12,76 %	-0,41 %
13	SIF 5a	2004. 03. 19.	-5,79 %	-12,78 %
14	SIF 5b	2005.03. 04.	-8,83 %	-3,10 %
15	SIF 5c	2006. 02. 13.	-4,78 %	-3,73 %
16	BRDa	2004. 04. 08.	-7,89 %	-5,40 %
17	BRDb	2005. 04. 13.	3,42 %	-8,11 %
18	BRDc	2006. 03. 16.	2,59 %	-4,71 %
19	ALRa	2004. 04. 08.	23,12 %	1,89 %
20	ALRb	2005. 04. 13.	13,83 %	9,53 %
21	ALRc	2006. 03. 29.	12,12 %	27,90 %
22	SNPa	2004. 05. 07.	8,80 %	8,81 %
23	SNPb	2006. 03. 29.	-1,62 %	-7,41 %

3.6. Az eredmények értékelése

A bennfentes kereskedelem felderítése végett a továbbiakban a kumulált abnormális hozamokat (CAR) ábrázolni fogom, mégpedig úgy, hogy a kumulálás a T időponttól (bejelentés napjától) az időtengelyen a múltba visszafelé, illetve a T naptól a jövő irányába egyjűleg történik.

3.3. ábra. Ideális CAR-hozamok IT hiányában

3.4. ábra. CAR-hozamok IT esetén

Az eredményeket vizsgálva megállapítható, hogy a 23 eseményből 9 alkalommal (39%) megfogalmazható a bennfentes kereskedés jelenlétének gyanúja. A 3.2. táblázat tartalmazza azon eseményeket, melyeknél a bejelentés előtti kumulált hozamok nagyon magas értékeket vesznek fel. A bejelentést megelőző, illetve követő időtartam eltérő hosszúságú, ezért a kereskedési napok alapján átlag abnormális hozamot számoltam.

3.2. táblázat. *Bennfentes kereskedéssel gyanúsítható események*

	Bejelentés előtti CAR	Bejelentés utáni CAR	Bejelentés előtti napok száma	Bejelentés utáni napok száma	Bejelentés előtti átlagos AR	Bejelentés utáni átlagos AR
SIF1b	29,08%	1,70%	16	11	1,82%	0,15%
SIF2b	22,94%	10,42%	16	9	1,43%	1,16%
SIF2c	-21,97%	-9,56%	17	11	-1,29%	-0,87%
SIF3a	-15,67%	-6,00%	18	11	-0,87%	-0,55%
SIF4b	38%	4,38%	15	11	2,53%	0,40%
SIF4c	-12,76%	-0,41%	18	9	-0,71%	-0,05%
ALRa	23,12%	1,89%	16	9	1,45%	0,21%
ALRb	13,83%	9,53%	14	8	0,99%	1,19%
SNPa	8,80%	8,81%	7	11	1,26%	0,80%

Érdemes megfigyelni a fenti 9 esemény alapján számított átlag kumulált hozamokat:

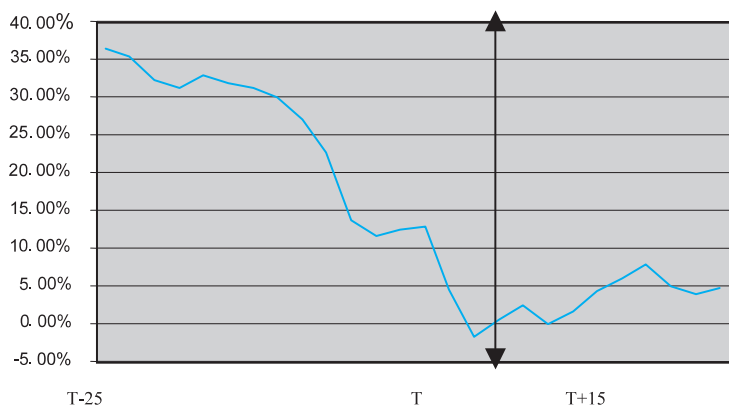
- bejelentés előtti átlagos CAR (15 napra) 20,4%;
- bejelentés utáni átlagos CAR (10 napra) 5,9%.

Másképp fogalmazva, ha egy bennfentes az információ birtokában a bejelentés előtti 25. nap részvényt vásárolt, majd 15 nappal a bejelentés után eladta részvényeit, akkor több mint 25%-os kumulált abnormális hozamra tehetett szert, sőt bizonyos esetekben ez az érték akár a 42%-ot is elérte (SIF 4b). Kedvezőtlen hír esetén az eladás segítségével a bennfentes egy 25%-os veszteséget került el.

Ezek alapján nyilvánvalónak tűnik, hogy a bennfentesek tevékenysége igen jövedelmező, hiszen a 25%-os kumulált abnormális hozam, melyet gyakorlatilag 25 kereskedési nap alatt értek el, nagyon jó eredménynek számít.

Ugyanakkor bizonyos esetekben az abnormális hozamok a bejelentés után csökkenő tendenciát mutatnak, ami azt jelzi, hogy a bennfentes kereskedelem oly erős mértékű volt, hogy az árfolyam már majdnem teljes egészében magába szívta az információt, még mielőtt ez nyilvánossá vált volna.

A következő ábra a SIF 4 2005-ös osztalékfizetési bejelentése előtti és utáni kumulált abnormális hozamokat vizsgálja.

3.5. ábra. CAR-hozamok a SIF4 2005. februári bejelentése körül

Amint látható, a bejelentés előtt erőteljes árfolyammozgás következett be, a bejelentést megelőző 25. napon 38%-os CAR-t mértem. A bejelentés után a CAR jóval kisebb, ami annak a jele, hogy a befektetők már a nyilvánossá tétel előtt az információ birtokában voltak, és ezt beépítették az árfolyamba.

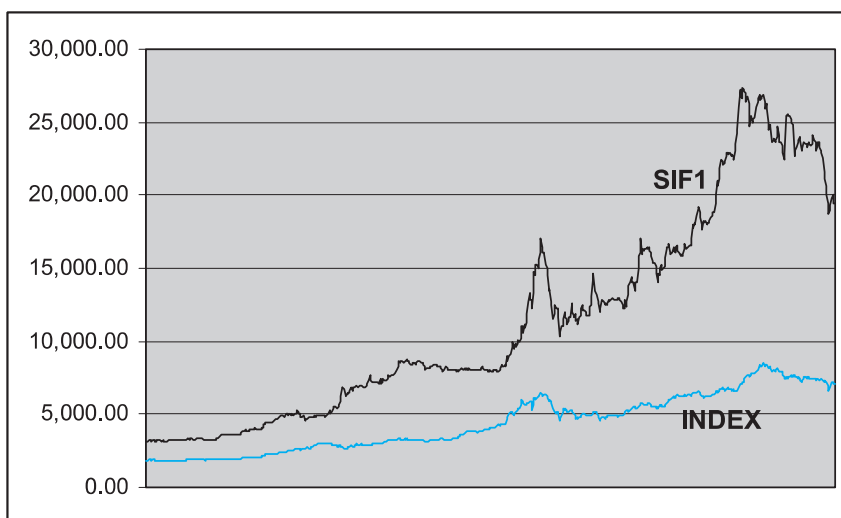
3.7. Az eredmények relevanciája

Amint az előzőekben említettem, a vizsgálat eredményeinek felhasználhatóságának egyik követelménye a béták stabilitása.

A SIF3, SIF5, BRD, ALR és SNP esetén a béták meglehetősen stabilak, a szórásuk kis-

mértékű, nem befolyásolja jelentősen a vizsgálatot, a SIF1, SIF2 és SIF4 esetében azonban a béták elég jelentős mértékben eltérnek egymástól, és egyben megfigyelhető, hogy növekvő tendenciát mutatnak.

Az okok felderítésére összehasonlítottam a SIF1 árfolyamának és a BET-index változásának időbeli alakulását:

3.6. ábra. A SIF1- és a BET-index változása a 2003. július – 2006. május periódusban

Az ábráról leolvasható a SIF1 árfolyamának sokkal meredekebb növekedése, ami azt jelenti, hogy a piaci indexnél magasabb hozamot biztosít⁵ (emiatt a regressziófüggvényben a piaci index hozamához magasabb béta korrelálható).

A béta paraméter növekedése a SIF-ek esetében a befektetési alapok tartós jó szereplésének és magas hozamainak eredménye.

Bár a béta változása, mint már említettem, torzíthatja a vizsgálat eredményeit, korántsem magyarázza a bejelentések előtt realizált magas abnormális hozamokat.

4. Következtetés

Vizsgálatom alapján arra a következtetésre jutottam, hogy az egyre inkább erősödő szabályozás és a bírósági perek ellenére a bennfentes kereskedelem eltörlésének folyamata még gyerekcipőben jár. Ezen a helyzeten csak komoly erőfeszítések árán lehet változtatni: egyrészt az ellenőrzési rendszerek hiányosságai, másrészt a törvénytelen ségek bizonyítható

⁵ A 2003. július – 2006. május periódusban a BET-index 285%-os, míg a SIF1 részvény 496%-os növekedést tapasztalt.

tóságának nehézségei miatt a belső információval való kereskedés megszüntetése inkább egy utópisztikus, mint megvalósítható célnak tűnik. Ennek ellenére nem kell figyelmen kívül hagynunk, hogy a szabályozás pozitívan érinti a befektetői légkört, és a manipulatív manőverek számának csökkenése következtében a piac résztvevői nagyobb bizalommal fordulnak a tőzsde felé.

Véleményem szerint jelentős előrelépés csak abban az esetben érhető el, ha a szigorú szabályozáshoz egy hasonló intenzitású és hatásfokú ellenőrzési, illetve büntetési rendszer társul.

A dolgozatom második felében végzett elemzésemhez a Bukaresti Értéktőzsde 8 magas likviditású vállalatát választottam ki, és ezek alapján vizsgáltam a bennfentes kereskedelem jelenlétét az osztalékfizetés bejelentése előtti periódusban. A következtetés csak egy lehet: a törvényi szabályozás nem érte el a kívánt hatást, hiszen a 23 vizsgált eseményből 9 esetében kimutatható a bennfentes kereskedelem jelenléte.

A belső információk alapján már jóval a bejelentés előtt elkezdve a kereskedést, majd az árfolyam emelkedése után eladva a részvényeket, a bennfentesek 25 kereskedési nap alatt átlagban 25%-os kumulált abnormális hozamot értek el, sőt ez az érték egyes esetekben akár a 40%-ot is elérte.

Irodalomjegyzék

- Bainbridge, Stephen: *Insider Trading*. UCLA School of Law, Social science research network (Papers.ssrn.com), 1999.
- Beny, Laura Nyantung: *Do Shareholders value insider trading laws? International evidence*. www.law.harvard.edu, 12/2001.
- Bhattacharya, Utpal – Daouk, Hazem: *The World Price of Insider Trading*. The Journal of Finance, 2000.
- Bris, Arturo: *Do Insider Trading Laws Work?* Yale ICF Working Paper No. 00-19, papers.ssrn.com, 2000.
- Gaál Attila: *Részvényanalízis: fundamentális elemzés; technikai elemzés; portfólióelemzés*. EcoStock, Budapest, 2000.
- Hornstein, Helmut: *Tőzsdepszichológia befektetőknek*. Z-Press kiadó, 2003.
- Juhász Jácint: *Illegális bennfentes kereskedelem a román értéktőzsdén*. *Közgazdász Fórum*, 2003. október, VI. évfolyam 7. szám
- Julan Du – Shang-Jin Wei: *Does Insider Trading Raise Market Volatility?* Hong Kong, 2002.
- Manne, Henry G.: *Insider Trading and the Stock Market*. New York, Free Press, 1966.
- Miller, Mark: *The Insider: Parasite or Legitimate Profit-Maker?* CCS Working Paper No. 0029, 2002.
- Ranga, Narayanan – Kose John: *Market Manipulation and the Role of Insider Trading*. *Journal of Business*, 4, 1997.
- Seyhun, Nejat: *The effectiveness of the insider trading trading sanctions*. *Journal of Law and Economics*, 35, 1992.
- Vajda István: *Bennfentes kereskedelem*. *Közgazdasági Szemle*, L. évf., 2003. március (235–253. o.)
- The Economist, *The cost of inequity*, 2000.

www.cdep.ro
www.bnr.ro
www.onlinebroker.ro
www.economist.com
www.law.harvard.edu

Az osztalékadózás kulcskérdései

NAGY GÁBOR

„Igaz lehet, hogy a menedzserek, akik az osztalékpolitikával foglalkoznak, csak az idejüket vesztegetik, de az is igaz lehet, hogy ha nem foglalkoznak vele, akkor valami fontosat tévesztenek szem elől.” (Stephen Ross)¹

Bevezetés

Stephen Ross amerikai közgazdász megfogalmazása jól tükrözi az osztalékpolitikával foglalkozó elméletek kettősségét. Egyesek semlegességéről vannak meggyőződve és állítják, hogy nem befolyásolja a vállalat értékét, mások szilárdan hiszik, hogy csak és kizárólag a fizetett osztalék határozza meg a részvényárfolyamot.

A dolgozatban az osztalékot mint adót közelítem meg, és megvizsgálom, hazánkban hogyan is alakult az elmúlt 16 év folyamán a törvényi háttér, valamint választ keresek arra, hogy mennyire tér el a romániai szabályozásrendszer az európaítól.

Osztalékadóztatás-jellemzők

Osztalék = „Ha valaki valamely társaságban tulajdoni részesedéssel rendelkezik, akkor jogosult arra, hogy a társaság adott időszakban elért eredményéből tulajdoni hányadának arányában részesedjék.”

Adó = „Önkéntes, ellenszolgáltatás-mentes jövedelemátengedés az államháztartás valamely alrendszerének.”²

Az osztalékadó ennek megfelelően az osztalékjövedelem után fizetett önkéntes hozzájárulás.

Az adókat két fő csoportba sorolhatjuk: a közvetlen és közvetett adók csoportjába. Constantin I. Tulai³ szerint három síkon közelíthetjük meg a közvetlen és közvetett adók közötti különbséget:

– Adminisztratív kritérium: a közvetlen adók meghatározott jövedelemre, vagyonra vonatkoznak, a közvetettek bizonyos gazdasági műveletekre.

¹ Ross, Stephen – Westerfield, Randolph – Jordan, Raymond: *Corporate Finance*. Irwin/McGraw-Hill, 1991 – saját fordítás.

² www.penzportal.hu – szótári meghatározás.

³ *Finanțele publice și fiscalitatea*, Cluj Napoca, 2003.

– Gazdasági kritérium: úgy különbözteti meg a két adófajtát, hogy míg a közvetlen adóknál az adózó a tényleges viselője az adóterheknek, addig a közvetett adóknál az adóterher másra nehezedik.

– Fiskális kritérium: az adó tárgyának stabilitása után kategorizál. A közvetlen adókat tartós javakra vetik ki, a közvetetteket pedig cselekedetekre.

A törvényi háttér alakulása

A román jogrendszer első osztalék-meghatározása az 1989-es fordulat után a kereskedelmi társaságokat szabályozó 1990/31-es törvényben található.⁴

A meghatározás mellett néhány általános, máig érvényben lévő szabályt is lefektetnek: csakis valós jövedelemből lehet osztalékot fizetni, illetve az osztalék helyes megállapításáért és kifizetéséért az ügyvezető vállalja a felelősséget.

Az első kormányhatározat, amely az osztalékadózást szabályozza, 1991 novemberében született.⁵ Az első cikkely rögtön meg is jelöli, hogy az osztalékadókulcs 10%, és a központi költségvetés kasszájába kell befizetni, mégpedig akkor, amikor az osztalékot kifizetik a tulajdonosoknak. A kifizetés késése napi 0,1%-os kamatköltséget implikál.⁶

1992 áprilisában jelenik meg az első törvény, amely az osztalékadó meghatározásáról/kiszámításáról szól. A 40-es törvény⁷, amely összefoglalja és hatályon kívül helyezi a fentebb tárgyalt határozatot, valamint annak kiegészítéseit, három évig lesz érvényben. Ez idő alatt egyetlen lényegesebb módosulást szenved, még 1992 augusztusában, amikor a napi késedelmi kamatot 0,3%-ra módosítják. Fontos mozzanatnak tekinthetjük az 1994/70-es kormányrendeletet⁸, amely a profit adóztatását rendszerezi. A 32. cikkelye az osztalékadóról szól, és kiküszöböli a belföldi vállalatok közötti kettős adóztatást, hiszen a rendelet értelmében, ha egy romániai vállalat tulajdonos egy másik romániai vállalatban, és a leányvállalat osztalékot fizet, akkor az anyavállalat nem kell még egyszer adózzon az így realizált jövedelem után. Ugyanakkor a külföldi leányvállalattól bevételezett osztalék után a romániai vállalatnak profitadót kell fizetnie, valamint a külföldi vállalatnak fizetett osztalék is adóköteles (10%).

⁴ „Art. 67 – (1) Cota-parte din beneficiu ce se va plăti fiecărui asociat constituie dividend.”

⁵ Hotărârea Guvernului nr. 781/1991 privind stabilirea impozitului pe dividende la societățile comerciale, publicată în M. Of. nr. 244 din 30 noiembrie 1991.

⁶ A Pénzügyminisztérium kiadta a „PRECIZĂRI în legătura cu modul de aplicare a Hotărârii Guvernului nr. 781/1991 privind stabilirea impozitului pe dividende la societățile comerciale” c. dokumentumot, de ez nem jelent meg a Hivatalos Közlönyben. Ebben határozták meg (többek között) az osztalékkifizetés számveteli megjelenítését (461=430).

⁷ Legea nr. 40/1992 privind stabilirea impozitului pe dividende la societăți comerciale, publicată în M. Of. nr. 73 din 23 aprilie 1992, în vigoare cu data de 23 aprilie 1992.

⁸ Ordonanța Guvernului nr. 70/1994 privind impozitul pe profit, publicată în M. Of. nr. 246 din 31 august 1994.

A 40-es törvényt az 1995-ös 26-os számú kormányrendelet helyezi hatályon kívül. Az osztalék bonyolultabb meghatározásával találkozhatunk, hiszen már a definícióba bekerül, hogy nem csak pénzben, hanem természetben is lehet osztalékhoz juttatni a tulajdonosokat, hogy csak a profitból lehet, és csak és kizárólag a mérleg és az eredmény-kimutatás elkészítése után lehet osztalékot fizetni. Az eddigi szabályozás nem szabott határidőt az osztalékadó-fizetésnek. Nem kötötte semmilyen terminushoz, csak azt hangsúlyozta ki, hogy az adót ugyanakkor kell kifizetni, mint az osztalékot. Az 1995-ös kormányrendelet szigorítja ezt, hiszen meghatározza, hogy a kifizetés mindenképp meg kell történjen a számviteli év végéig. 1995 novemberében születik meg a 101-es törvény⁹, amely elfogadja a 26-os kormányrendeletet.

1997-ben módosul az 1990/31-es, a kereskedelmi társaságokat szabályozó törvény, és explicit módon bekerül, hogy három év börtönbüntetés jár abban az esetben, ha a mérleg elkészítése, a tárgyi év lezárása előtt osztalékot fizet a vállalat. Dr. Nicolae Grigorie-Lăcrița¹⁰ rámutat arra, hogy mennyire paradox is ez a helyzet, hiszen törvénytelennek minősül, ha osztalékot vesz fel a tulajdonos a tárgyi év lezárása előtt. Ez azt is jelentheti, hogy egy vállalat év elejétől minden hónapban profitot termel, de gyümölcsét csak 14–15 hónap múlva élvezhetik a tulajdonosok. A problémára választ próbált nyújtani a Pénzügyminisztérium 1993/110.056-os levele, ami elviekben szabályozta az osztalékelőleg felvételének törvényes lehetőségét. A levél viszont nem jelent meg a Hivatalos Közlönyben, így nem törvényerejű, és ráadásul nem érvényes az összes típusú kereskedelmi társaságra, hiszen a 31-es törvény 81-es cikkelyére hivatkozik, ami csak a közkereseti társaságokról szól. Mindezek ellenére rendkívül népszerű lett a felkínált lehetőség, és szinte minden kereskedelmi társaság élt az alkalmossal és felvett osztalékelőleget. A probléma méreteit jól jelzi, hogy olyan eset is történt, amikor a Cégbíróság bejegyzett az osztalékelőleg felvételét megengedő alapító okiratokat, illetve módosító okiratot.

Két évvel később, 1999-ben a kormány újra hozzányúl az osztalékadózáshoz, először változtatják meg az adókulcsot. Az új osztalékadókulcs 5%. A módosítást a 73-as¹¹ kormányrendelet 36. cikkelye „szentesíti”, a befizetési eljárások nem szenvednek lényeges módosításokat. Megjegyzendő mozzanat – habár dolgozatomnak nem célja politikai elemzésekbe bocsátkozni –, hogy az aktuális miniszterelnök Radu Vasile, aki a Demokratikus Konvenció képviselője. Ideológiai szempontból érthető, hogy egy magát jobboldali-konzer-

⁹ Legea nr. 101/1995 pentru aprobarea OG 26/1995 privind impozitul pe dividende, publicată în M. Of. nr. 270 din 21 noiembrie 1995.

¹⁰ *Dividendele și impozitul pe dividende*, București, 1999.

¹¹ Ordonanța Guvernului nr. 73/1999 privind impozitul pe venit, publicat în M. Of. nr. 419/31 august 1997.

vatívként beállító kormány miért csökkenti az osztalékadót, hiszen ez valamilyen formában a tőkések jövedelmének a megadóztatása, és választási év következett.

2003-ban megjelenik az új adótörvénykönyv¹², amely összefoglaló jellegű, és minden eddigi osztalékadóztatásról szóló törvényt és kormányrendeletet hatályon kívül helyez. A III. fejezet 7. cikkelyében újra meghatározásra kerül az osztalék fogalma. A definíció nem sokban tér el az eddigiektől, de pontosan megjelöl néhány tulajdonosi kifizetést, ami nem minősül osztaléknak.¹³

Az adótörvénykönyv rögzíti az osztalékadó fizetése alól mentesülőket: nonprofit szervezetek, szakszervezetek, EU-tagállambeli vállalatok (25%-os részesedés, legalább két éve)¹⁴ stb.

A törvény pontosan meghatározza, hogy a vállalatok milyen formában, meddig fizethetnek osztalékot, és adófizetési kötelezettségüket hogyan kell leróják. Az adókulcsok nem változnak: a jogi személyek osztalékadója 10%, a belföldi magánszemélyeké 5%, a külföldi magánszemélyeké 15%. Az osztalékadót az államkasszába kell befizetni, jogi személyek esetében az osztalékfizetés hónapjának maximum 20-áig, magánszemélyek esetében a következő hónap 25-éig. Abban az esetben, ha a vállalat osztalékot ítélt meg, az adót legkésőbb december 31-ig mindenképp be kell fizetnie, még akkor is, ha magát az osztalékot a vállalat nem is fizette ki a tulajdonosoknak.

A 2003-as adótörvénykönyv több módosítást élt meg az elmúlt két évben. Az osztalékadózást leginkább érintő kormányhatározat a 2004/44-es.¹⁵

Ebben az újonnan beiktatott kormány, amely teljes személyi jövedelemadóztatási reformot hirdetett, az osztalékadókulcsot 10%-ra emelte meg. Vállalkozói körökben nem számított népszerű intézkedésnek, főleg azért, mert azonnal érvénybe léptették, így a 2004-ben keletkezett nyereség osztalék formájában történő kifizetésre már az új, megemelt kulccsal kell adózni. Sokan ezt a lépést alkotmányellenesnek titulálták, a kormány képviselői pedig azzal védekeztek, hogy az osztalékot 2005-ben fogják meghatározni és fizetni a vállalatok, így nem lehet szó visszamenőleg alkalmazott rendelkezésről. A dolog politikai vonzatára visszatérve, a koalíció ugyanazt a politikai vonalat követi, mint az 1999-es kormány, amely lecsökkentette az osztalékadó mértékét.¹⁶

¹² Legea nr. 571/2003.

¹³ Pl. Részvény-visszavásárlás; részvénykibocsátás, ami nem jár a tulajdonosi százalékok megváltoztatásával; a jogi személy felszámolása során felmerülő kifizetés.

¹⁴ Az EU-tagállamokból származó vállalatok osztalékadózásáról lásd a Jogharmonizáció fejezetet.

¹⁵ Hotărâre pentru modificarea și completarea Normelor metodologice de aplicare a Legii nr. 571/2003 privind Codul fiscal aprobate prin Hotărârea Guvernului nr. 44/2004, publicat în M. Of. nr. 147 din 18 februarie 2005.

¹⁶ Sebastian Bodu a Képviselőház 2005. március 14-i ülésén azt mondta, hogy ők csak az előző kormány 2004. augusztusi döntését ültették gyakorlatba, amikor az osztalékadót megemelték.

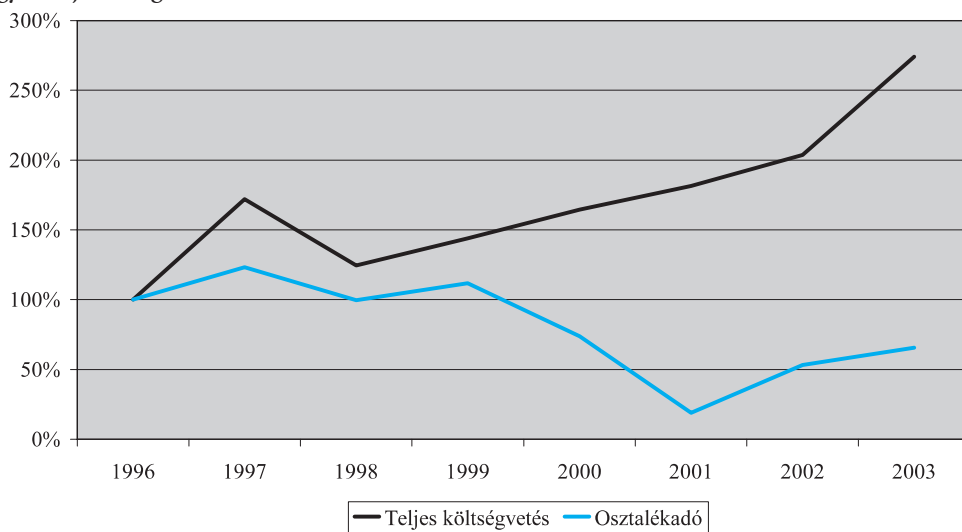
A kormány további bonyodalmat okozott azzal, hogy a 2005-ös év folyamán a fiskális politika terén rendkívül bizonytalan volt. Rendeletek, határozatok egész sora született, miszerint 10%-kal megadóztatják az árfolyamnyereséget, előbb elhalasztják a bevezetést, majd egyáltalán nem léptetik életbe, és sok időn keresztül az 1%-os kulcsot alkalmazták. Ez kétségessé tette, hogy az idei évtől bevezetik-e a további emelést, a 16%-os osztalék- és árfolyam-nyereségi adókulcsot.

A 2005/163-as törvény¹⁷ tisztázta a helyzetet, és meghatározta, hogy a magánszemélyek által fizetendő osztalékadó 16%.

Hogyan változott a költségvetés osztalékadó-bevétele?

A költségvetési bevételek között a legjelentősebb forrás az adózásból származó jövedelem. Közvetlen és közvetett adóbevételeket különböztetünk meg, az osztalékadót az első kategóriába soroljuk.

A költségvetés teljes, illetve osztalékadóból származó bevételeit a következő ábrán figyelhetjük meg¹⁸:

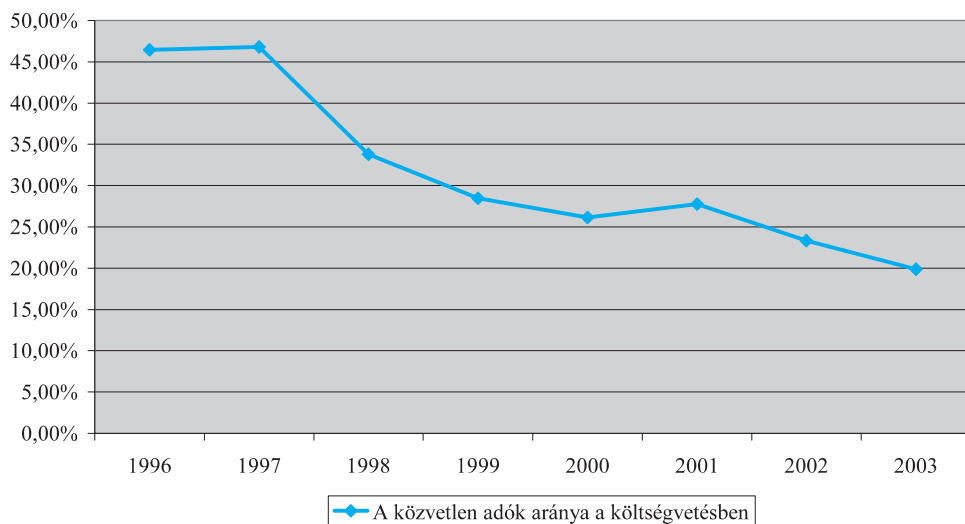
1.1. ábra. A költségvetés osztalékbevétele

Az ábrán jól látszik, hogy az osztalékadó-bevételek sokkal jobban ingadoznak, mint a teljes költségvetés. 1999-ig a trend hasonló, majd 1999-ben a változások iránya szétválik.

¹⁷ Legea nr. 163/2005 privind aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 138/2004 pentru modificarea și completarea Legii nr. 571/2003.

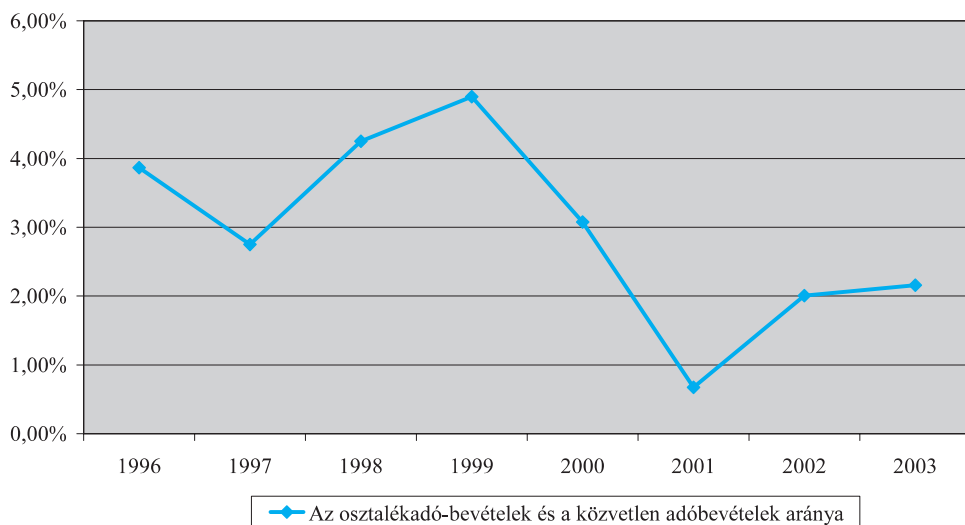
¹⁸ Az adatok a Román Nemzeti Bank által közölt inflációs rátával korrigáltak.

Az osztalékadó-bevételek jelentős csökkenését az adókulcs 5%-os csökkentése eredményezte. 1997-től a költségvetés közvetlen adókból származó bevételei folyamatosan csökkentek:

1.2. ábra. A közvetlen adók aránya

Véleményem szerint az igazi költségvetési problémát a bevételek arányának hektikus ingadozása képezi. Az osztalékadó-bevételek és a közvetlen adóbevételek arányát bemutató alábbi ábra tökéletesen tükrözi ezt.

1.3. ábra. Az osztalékadó-bevételek és a közvetlen adóbevételek aránya

Nemzetközi összehasonlítás

Hazánk 1997 decemberében vált EU-tagjelöltté, majd az 1999 decemberében szervezett helsinki csúcson megkezdték Romániával a tárgyalásokat. A csatlakozás egyik alapvető feltétele a jogharmonizáció, aminek szerves része az európai adópolitikai irányelvek átvétele¹⁹ is. Az átvételre szánt közösségi jogot metodológiai szempontból harmincegy²⁰ fejezetre osztották. Az adópolitika a 10. fejezet tárgya, amelyet 2001. október 26-án nyitottak meg.

Az európai jogalkotók a közvetett adózás harmonizálására fektetik a hangsúlyt, a közvetlen adók (így az osztalékadó is) meghatározásában gyakorlatilag szabad kezet adnak a tagállamoknak. A követendő magatartás, amit megjelöl a tizedik fejezet, az Európai Unió létrehozásának alapvető céljából, a tagállamok közös piacának megalakításának szükségességéből táplálkozik. A tőke szabad áramlásának elve megköveteli, hogy a tagállamok minden létező akadályt megpróbáljanak elhárítani, ami a vállalatok országhatárokon átvélő tevékenysége elé tornyosul. A tizedik fejezet, a vállalati adózással és a tőkére kivetett adókkal kapcsolatban, adminisztratív együttműködésekre buzdítja a tagállamokat, amelyek elsősorban a nemzetközi adócsalás megakadályozására hivatottak, valamint a kettős adóztatás elkerülésére. Emellett a nem rezidens vállalatokra és magánszemélyekre kivetett diszkriminatív adók²¹ eltörlésére, kiküszöbölésére tesz javaslatot.

Románia új adótörvénykönyve²² meghatározza, hogy a csatlakozást követően²³ az osztalékadó fizetése alól mentességet élvez:

a) Ha egy külföldi (EU-tagállamból származó) vállalat osztalékot fizet egy olyan romániai vállalatnak, amely legalább 2 éve minimum 25%-os tulajdonrészrel rendelkezik az illető külföldi vállalatban.

b) Ha egy romániai vállalat osztalékot fizet egy olyan külföldi (EU-tagállamból származó) vállalatnak, amely a hazai vállalatban legalább 2 éve minimum 25%-os tulajdonrészrel rendelkezik.

A módosítások megfelelnek ugyan az anya-leányvállalati uniós irányelv²⁴ előírásainak, de elmaradásaink még mindig vannak az osztalékadó harmonizálásában. A külföldi magánszemélyek osztalékadó kulcsa 15%-os, ami másfélszer nagyobb a romániai magánszemélyekkel szemben alkalmazott kulcsnál, s így diszkriminatív jelleggel bír. Ugyanakkor ez a 15%-os adókulcs megfelel az *OECD Model Tax Convention on Income and Capital* 10. cikkelyének.

¹⁹ Az átvétel nem a legmegfelelőbb szó, hiszen az Unió nem egységes jogrendszerre törekszik, hanem jogharmonizációra. Ennek elérése érdekében irányelveket határoznak meg, amelyek nem az eszközöket, hanem a célokat és határidőket rögzítik a tagok, tagjelöltek számára.

²⁰ 29 + „Intézményi kérdések” és „Egyebek”.

²¹ Olyan adónemek, amelyek csak a külföldiekre vonatkoznak, illetve a nem rezidensi státusból fakadó emelt adókulcsok.

²² 2003/571-es törvény.

²³ Feltehetőleg 2007. január 1.

²⁴ Parent-Subsidiary Directive 90/435/EEC.

Milyen osztalékadózási rendszereket különböztetünk meg az Európai Unióban?²⁵

A tagállamok különbözőképpen adóztatják a vállalatokat. A lényeges törésvonalakat a kettős adóztatás jelenlétén/formáján lehet felismerni.

A kettős adóztatás két fajtáját különböztethetjük meg:

– gazdasági kettős adóztatást, amikor egyazon jövedelem két különböző adófizetőnél is adózik és

– nemzetközi jogi kettős adóztatást, amikor két ország ugyanazt az adófizetőt, ugyanazért a jövedelemért kétszer megadóztatja.

Az osztalékadóztatási rendszerek négy típusát különíthetjük el:

1. Klasszikus rendszer

A rendszer alapfeltevése, hogy teljesen külön entitásnak tekinti a vállalatot és annak részvényeseit, így először megadóztatják a vállalati nyereséget, majd az osztalékjövedelem beépül a tulajdonosok globális jövedelmébe, amit megadóztatnak a megfelelő százalékban. Teljes gazdasági kettős adóztatás.

2. Felosztó rendszer

Lényege, hogy a profitadózás után szétszított osztalék nem épül be a tulajdonosok globális jövedelmébe, hanem külön adózik.

– Egykulcsos

Az osztalékot egy meghatározott százalékban megadóztatják. Általában az adókulcs kisebb, mint a felső kategóriájú (progresszív jövedelemadóztatást feltételezve) jövedelemadó.

– Többkulcsos

Olyan országokban alkalmazhatják, ahol többkulcsos jövedelemadóztatás van érvényben, és az osztalékadókulcs is differenciált a jövedelem szempontjából.

– Félbeszámító

A rendszer lényege, hogy a tulajdonosok csak a szerzett osztalékjövedelem fele (vagy bizonyos százaléka) után adóznak, a határjövedelem-kulccsal.

3. Beszámító rendszer

A rendszer külön kezeli a vállalatok és a tulajdonosok adóztatását. Létezik osztalékadózási kötelezettség, de a tulajdonosok levonhatják a kiosztott profit után a vállalat által adó formájában befizetett összeget. Abban az esetben, ha az osztalékadó kisebb, mint a profitadó, akkor teljesen kiküszöbölődik a kettős adóztatás.

²⁵ Commission of The European Communities: Dividend taxation of individuals in the Internal Market. Brüsszel, 2003.

4. Mentésítő rendszer

A mentésítő rendszerben, amint a neve is mutatja, az osztalékjövedelem adómentes.

1.1. táblázat. Osztalékadóztatási rendszerek az EU-ban

Rendszer	Ország
Klasszikus	Írország
Felosztó	Ausztria, Belgium, Ciprus, Csehország, Dánia, Hollandia, Lengyelország, Litvánia, Luxemburg, Magyarország, Németország, Portugália, Svédország, Szlovákia, Szlovénia
Beszámító	Spanyolország, Franciaország, Málta
Mentésítő	Görögország, Észtország, Lettország

Románia osztalékadóztatási rendszere felosztó, egykulcsos.

A környező országok osztalékadó-rátái

Az Európai Unió lététől függetlenül a környező nemzeti gazdaságok egymás konkurenciái maradtak. Nap mint nap harcolnak a befektetőkért, akik oda viszik a pénzüket, ahol a legjobban fial. A közép-kelet-európai országok versenyeznek, hogy melyikük tud befektetőbarátibb gazdasági légkört teremteni, és ezzel versenyelőnyre szert tenni. Az adópolitika, amelynek szerves része az osztalékadózási rendszer, nagymértékben meghatározza egy ország gazdasági légkörét.

Vizsgáljuk meg a közvetlen „konkurenciát” egy kicsit közelebbről, inkább a számok, adókulcsok tükrében!

Bulgária

Jelenleg az osztalékadó-ráta 7%-os, előtte 15% volt. Az uniós vállalatok, amelyek a bulgár leányvállalatok részvényeinek több mint 20%-ával rendelkeznek, mentesülnek az osztalékadó-fizetéstől.

Horvátország

A horvát osztalékadó 0%, vagyis a 2005. január 1-je után szerzett osztalék adómentes. Előtte 15%-os adókulccsal dolgoztak. A különböző külföldi vállalatok adózását bilaterális kereskedelmi megállapodások szabályozzák.

Csehország

Az osztalékadó 15%. Az EU határain belül holdingokba tömörült vállalatok anyavállalat-leányvállalat osztalék-kifizetései adómentesek.

Magyarország

A magánszemélyek 20%-os osztalékadót kötelesek fizetni az osztalékjövedelmük 30%-a után, illetve 35%-ot a fennmaradt 70% után, de csak 2006. január 1-jéig. A külföldről származó osztalékjövedelem 20%-kal adózik. A magyarországi vállalatok szerzett osztaléknyeresége adómentes, ugyanígy azon vállalatholdingoké is, amelyek beillenek az anya-leányvállalati uniós irányelv előírásaiba.

Lengyelország

Az osztalékadókulcs 19%. Az EU-s anyavállalatoknak fizetett osztalék adómentes.

Oroszország

Az osztalékadókulcs magánszemélyek esetében 15%, vállalatok esetében pedig 9%.

Szerbia-Montenegró

Magánszemélyek 20%-os osztalékadót kell fizessenek, de csak a felvett osztalék 50%-ára. Az 50%-os levonási lehetőség 2002-től van érvényben, addig 10% volt. Belföldi vállalatok osztalékjövedelme 2004-től adómentes. Külföldiek számára az osztalékadókulcs 20%, ha kettős adózást elkerülő szerződés nem alkalmazható.

Szlovákia

2004-től az osztalékjövedelem adómentes. Előtte az adókulcs 15%-os volt. EU-s tagállamok vállalatainak osztalékjövedelme szintén adómentes.

Ukrajna

Az osztalékadókulcs 15%.

Irodalomjegyzék

- Brealy, Richard A. – Myers, Stewart C.: *Principles of Corporate Finance*. Hungarian edition, Budapest, 2005.
- Ernst & Young and Zew: *Company Taxation in the New EU Member States*. www.de.ey.com, 2005.
- Grigorie-Lăcăriță, N.: *Dividendele și impozitul pe dividende*. București, 1999
- Horváth Zoltán: *Kézikönyv az Európai Unióról*. Budapest, 2002.
- Nemec, Juraj – Wright, Glen (eds.): *Közösségi pénzügye*. Budapest, 2000.
- Stancu, Ion: *Finanțe*. București, 2003.
- Tulai, Constantin I.: *Finanțele Publice și Fiscalitatea*. Cluj-Napoca, 2003.
- Tulai Constatntin I. – Șerbu, Simona G.: *Fiscalitatea comparată și armonizări fiscale*. Cluj-Napoca, 2005.
- Victor Dragotă: *Politica de dividend*. București, 2003.
- *** Bursa de valori București, *Ghidul Investitorului*, www.bvb.ro
- *** Commission of The European Communities, *Dividend taxation of individuals in the Internal Market*, Brüssel, 2003
- *** Comunicat de presă, *Adunarea Generală a Acționarilor BRD*, Direcția Comunicare BRD – Groupe Societe Generale S. A.
- *** PricewaterhouseCoopers', *Taxes at a glance. Handbook*, www.pwc.com, 2005.
- *** Raport anual 2004, *Institutul Național de Statistică*, www.insse.ro
- *** Raport anual 2004, *Secțiune statistică*, www.bnr.ro
- *** Vânzare și cumpărare de acțiuni, www.intercapital.ro

A kiegyensúlyozott stratégiai mutatószámok rendszere (Balanced scorecard) – A teljesítménymérés eszköze

VOLKÁN ILDIKÓ RÉKA¹

1. Bevezető

Napjainkban a vállalkozások az ipari kor versenyéről áttérnek az információs korszak versenyére. Ezáltal a vállalkozások nem tudnak tartós versenyelőnyre szert tenni csak azáltal, hogy fejlesztik technológiáikat vagy kitűnően menedzselik eszközeiket és forrásaikat, a tartós siker viszont új képességeket feltételez mind a termelő, mind a szolgáltató vállalkozások esetében. A nem tárgyiasuló vagy láthatalan eszközök mobilizálása sokkal fontosabbá vált, mint a fizikai tőkébe való befektetés vagy annak irányítása.

Az immateriális eszközök lehetővé teszik egy vállalkozás számára, hogy:²

- fejlesszék kapcsolataikat a vevőkkel, ezáltal megőrizvén vevőik hűségét, hatásosan és hatékonyan szolgálják ki az új vevőszegmenseket és piaci területeket;
- innovatív termékeket és szolgáltatásokat vezessenek be;
- jó minőségű, a vevői igényekre szabott termékeket és szolgáltatásokat állítsanak elő alacsony költségekkel és rövid idő alatt;
- mozgósítsák munkavállalóik szakértelmét és megfelelően motiválják őket, potenciáljuk, a minőség és a válaszidők folyamatos javítása érdekében ezáltal információs technológiát, adatbázisokat, információs rendszereket alkalmazzanak.

Ezen előnyök elérése érdekében a vállalkozások új programokba és kezdeményezésekbe kezdtek befektetni, a valóságban viszont különféle nehézségekbe ütköztek, mert az alapvető értékelési rendszereik továbbra is olyan ellenőrző folyamatokra épültek, amelyek a havi, negyedéves és az éves pénzügyi jelentések eszközeit használják, s a számviteli modell nem foglalja magába és nem tükrözi a nem tárgyiasult és intellektuális vagyonelemeket. Ezen nem tárgyiasult és intellektuális vagyonelemek közé sorolhatók és a siker szempontjából kritikusként tekinthetők például a kiemelkedő minőségű termékek vagy szolgáltatások, a motivált és képzett munkavállalók és ezek szakértelme, a motiváció, a szabályozott és tervezett belső folyamatok, az adatbázisok és -rendszerek vagy az elégedett és hűséges vevők.

¹ doktorandusz, Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Közgazdaság és Gazdálkodástudományi Kar

² Kaplan R. – Atkinson A.: *Vezetői üzleti gazdaságtan*. Haladó vezetői számvitel. Panem Könyvkiadó – Business Kft., 2003, 329.

2. A kiegyensúlyozott stratégiai mutatószámok rendszere és nézőpontjai

A kiegyensúlyozott stratégiai mutatószámok rendszerét egymással összefüggő célok elérésére fejlesztették ki, hogy segítségükkel a vállalkozások nemcsak a fizikai eszközeikkel, hanem a képességeikkel és innovativitásukkal is versenyezzenek.

1992-ben az Amerikai Egyesült Államokban Robert Kaplan és David Norton beszélt először a teljesítménymérésről és ennek eszközéről. Őket tekintik ezen eszköz szüleinek. Az idő elteltével ezen eszköz pártfogókra talált mind az elméleti kutatók, mind a vállalkozások és jogi személyek körében.

Az angol szakirodalomban a Balanced scorecard fogalmat használják. Ennek legpontosabb szó szerinti magyar fordítása: „kiegyensúlyozott teljesítménymérő számok rendszere”. Utólag a „kiegyensúlyozott stratégiai mutatószámok rendszere” fogalmat is bevezették. Ebben az utóbbi fordításban egy új fogalom, elem is szerepel, amely a módszertan ismeretéből jön, történetesen abból, hogy a stratégia a Balanced scorecard rendszerek egyik meghatározó és létfontosságú eleme.

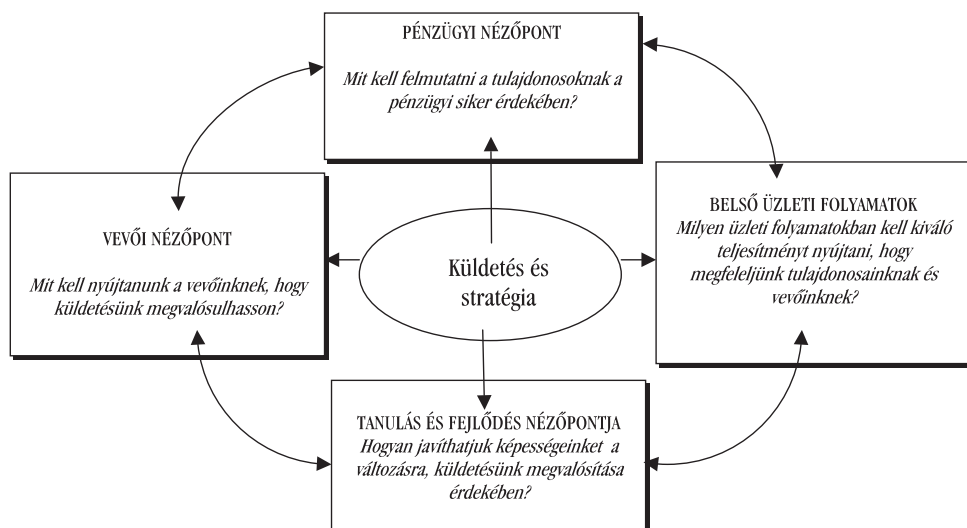
A román szaknyelv az eredeti angol fogalmat – Balanced scorecard – használja, de véleményünk szerint a magyar fogalom román nyelvre való fordítása (sistemul echilibrat al indicilor de măsurare a performanțelor) találhatóbb és kifejezőbb, mint az eredeti angol megnevezés.

A kiegyensúlyozott stratégiai mutatószámok rendszerét eredetileg a vállalkozások teljesítményének mérésére fejlesztették ki, amely utólag igazi stratégiai rendszerré nőtte ki magát, egyensúlyt teremtve a vállalkozás pénzügyi, a vevői nézőpont, a belső üzleti folyamatok, illetve a tanulás és fejlődés nézőpontja között. Lehetőség nyílik arra, hogy a vezetőség tisztázza látomásait és célkitűzéseit, azokat gyakorlatba ültesse, a kapott visszajelzések alapján pedig folyamatosan fejleszteni tudja eredményét és teljesítményét.

A kiegyensúlyozott stratégiai mutatószámok rendszere a stratégiából levezetett mérőszámokat foglalja össze, megtartván a múltbeli teljesítmény pénzügyi mérőszámait, és ugyanakkor bevezeti a jövőbeli pénzügyi teljesítmény mozgatóit is.

R. Kaplan és D. Norton szerint a vállalati teljesítmény mérésére négy szempontot (nézőpontot) érdemes figyelemmel követni. Ezek a nézőpontok a:

- pénzügyi nézőpont,
- vevői nézőpont,
- belső üzleti folyamatok,
- tanulás és fejlődés nézőpont.

1. ábra – A kiegyensúlyozott stratégiai mutatószámok rendszere³

a. A pénzügyi nézőpont

A pénzügyi mutatószámok nagyon értékesek a már végrehajtott akciók és tevékenységek mérhető gazdasági következményeinek összegzése terén. A pénzügyi célkitűzések tipikusan az eredményességgel kapcsolatosak, például az üzleti eredménnyel, a befektetett tőke hozamával, a gazdasági hozzáadott értékkel, de alternatív cél lehet az értékesítés gyors növekedése vagy a pénzáramlás generálása.

A pénzügyi teljesítmény mérőszámai jelzik, hogy a vállalkozás stratégiája, annak bevezetése és végrehajtása mennyiben járul hozzá a vállalkozás végső eredményéhez.

b. A vevői nézőpont

A vevői nézőpontból a vállalatvezetők azokat a vevői és piaci szegmenseket azonosítják, amelyekben az üzleti egység versenyez, és megjelölik azokat a mérőszámokat, amelyek segítségével az üzleti teljesítményt mérni fogják.

Ez a nézőpont magába foglal néhány alapvető mérőszámot, amely a megfogalmazott stratégia sikeres teljesítményét tükrözi. Ide sorolandó⁴:

– **A piaci és vevői részarány** – az üzlet részesedését jelzi adott piacon, ahol az üzleti egység értékesít. A piaci részarányt mérni lehet a vevők számával, az eladott mennyiség egy-

³ Kaplan R. S. – Norton D. P.: *The Balanced Scorecard: Translating Strategy into Action*. Harvard Business School Press, Boston, 1996, 6.

⁴ Kaplan R. – Atkinson A.: I. m. 507–511.

ségeivel, és segítségével meghatározható, hogy a vállalkozás mennyire eredményes a piacon. Ha a vállalkozás meghatározott vevőket vagy piaci szegmenseket célzott meg, akkor a piaci részarányt mérhetik a megcélzott vevőkkel köthető üzletekből való részesedés mértékével.

– **A vevő magatartása és hűsége** – azzal a rátával mérhető, amellyel az üzleti egység megtartja vagy fenntartja a vevőivel kialakított kapcsolatait. A megcélzott vevői szegmensekben a piaci részarány fenntartása vagy növelése kívánatos, úgy, hogy a meglévő szegmensekben a vevőinket megtartsuk. Fontos szerepet játszik a vevő megtartásában annak hűsége. Ipari vállalatok, kis- és nagykereskedők, számítógépes online szolgáltatóvállalatok, bankok vagy hitelkártyacégek könnyen azonosítani tudják vevőiket, valamint mérni tudják fogyasztóik magatartását egyik időszakról a másikra.

– **A vevő megszerzése** – azzal a mutatóval mérhető, amellyel az üzleti vállalkozás új vevőket és új üzleteket vonz vagy szerez. A vevő megszerzését az új vevők számával vagy az új vevőknek történő értékesítéssel mérhetjük a megcélzott szegmensekben, vagy akár drága marketinggel érhető el.

– **A vevő megalégedettsége** – azt jelzi, hogy a vállalat elég sikeres a vevői igények kielégítésében, ez az eredmény pedig a vevői megalégedettségnek a mérőszáma lehet, és azt jelzi, hogy a vállalat mennyire jól dolgozik a meglévő vevők vonatkozásában. A vállalat pedig csak akkor számíthat ismételt vásárlókra, ha a vevők a vásárlás élményét teljesnek vagy rendkívülinek értékelik.

– **A vevő jövedelmezősége** – ezen mérőszám segítségével nemcsak a vevőkkel folytatott üzlet volumenét kívánják mérni, hanem azok nyereségességét is, főleg a megcélzott vevői szegmensekben. „A vállalatoknak több kell, mint elégedett és boldog vevők, jövedelmező vevőkre van szükségük! A vevői jövedelmezőség pénzügyi mérőszáma segít megóvni a vevőcentrikus szervezeteket attól, hogy a vevők elnyomják a vállalatot.”⁵

3. A belső üzleti folyamatok

Ezen nézőpont értelmében a vezetők azokat a kritikus belső folyamatokat határozzák meg, amelyekben a vállalkozásnak kiváló teljesítményt kell nyújtani. A kritikus belső folyamatok feltárása lehetővé teszi, hogy létrehozzák a kívánt értékeket, amelyek a megcélzott piaci szegmensekben vevőket vonzanak, illetve kielégítik a tulajdonosok kiemelkedő pénzügyi hozamok iránti elvárásait.

A mérések középpontjában azok a belső folyamatok állnak, amelyek nagy hatást gya-

⁵ Kaplan R. – Norton D.: In Defence of Activity Based Cost Management. *Management Accounting*, 1992. november, 62–63.

korolnak a vevői megelégedettségre és pénzügyi célok meghatározására. Három alapvető üzleti folyamatot sorolunk ide:

– **Innováció** – ebben a folyamatban az üzleti egység felkutatja a fogyasztók megfogalmazódó vagy rejtett szükségleteit, és létrehozza azokat a termékeket vagy szolgáltatásokat, amik kielégítik ezeket az igényeket. Az innovációs folyamat során a menedzserek első lépésben piackutatást végeznek a piac mérete, a fogyasztói preferenciák meghatározása érdekében, majd azonosítják az új vevőket, fejlesztik az új piacokat és kibontakoztatják a meglévő fogyasztók rejtett szükségleteit.

– **Működés** – ebben a folyamatban a már kifejlesztett termékeket és szolgáltatásokat előállítják és eljuttatják a vevőkhöz. A folyamat a vevői megrendelés átvételével kezdődik és a termék vagy szolgáltatás vevőhöz való eljuttatásával fejeződik be. Ugyanakkor létfontosságú a termékek vagy szolgáltatások hatékony, konzisztens és időben történő leszállítása.

– **Értékesítés utáni szolgáltatások** – magukba foglalják a szavatosságot, a javítást, a hibás tételek és a visszaruk kezelését, a fizetések feldolgozását és adminisztrálását.

A kiegyensúlyozott stratégiai mutatószámok rendszerének belső üzleti folyamatok nézőpontja mind a hosszú távú innovációs ciklus, mind a rövid távú működési ciklus számára releváns célkitűzéseket és mérőszámokat foglal magába.

4. A tanulás és fejlődés nézőpontja

Ez a nézőpont azt az infrastruktúrát határozza meg, amelyet a szervezetnek a hosszú távú növekedés és a javulás érdekében ki kell építenie. Az intenzív verseny megköveteli a vállalkozásoktól, hogy állandó jelleggel javítsák a vevők és tulajdonosok számára hasznosítható értékteremtő képességeiket.

A tanulás és fejlődés nézőpontja alapvetően három forrásból táplálkozik: az emberekből, a rendszerekből és a szervezeti eljárásokból. A nézőpont alapvető célkitűzéseire tartozik a munkavállalók átképzése, az információtechnológiák és vállalati rendszerek bővítése, szervezeti eljárások és rutinok átalakítása, valamint magába foglalja a végső mérőszámok néhány specifikus mozgatóját is, mint például az új versenykörnyezet által megkívánt szakismeretek részletes, üzletspecifikus mozgatóit. Ugyanakkor a munkavállalókra vonatkozó méréseknél is megemlíthetünk néhány végleges mérőszámot: a munkavállalók megelégedettségét, a munkavállalók megtartását, a munkavállalók képzését és a munkavállalók jártasságát.

A szervezeti eljárásokkal kapcsolatban azt is elemezhetjük, hogy milyen mértékben illeszkednek a munkavállalói ösztönzési rendszerek a szervezet átfogó sikertényezőihez, illetve a kritikus vevői és belső folyamatokban jelentkező javulás mértékéhez.

3. Összefoglalás és konklúziók

A kiegyensúlyozott stratégiai mutatószámok rendszere megőrzi a hagyományos pénzügyi mérőszámokat, viszont ezek a pénzügyi mérőszámok egyedül nem képesek arra, hogy irányt mutassanak és megfelelő értékelést biztosítsanak abban a tekintetben, hogy az információs kor vállalatai miként hozzanak jövőbeli értékeket a vevőkbe, a szállítókba, a munkavállalókba, a folyamatokba, a technológiákba és innovációba való befektetéseken keresztül.

Ezen rendszer bevezetésével a vállalatvezetők azt mérhetik, hogy:

- üzleti egységeik hogyan hoznak létre értéket a jelenlegi és a jövőbeli vevőik számára,
- miként kell kiépíteniük és megerősíteniük belső képességeiket,
- mérhetik az emberekbe, a rendszerekbe, valamint az eljárásokba való befektetéseiket,
- feltárja a hosszú távú pénzügyi teljesítmény és a versenyben elért eredmények értékteremtő tényezőit.

A kiegyensúlyozott stratégiai mutatószámok rendszere négy nézőpontját nem kényszerzubbonynak, hanem sablonnak kell tekinteni. Nem létezik olyan elfogadott tétel, mely szerint a négy nézőpont szükséges és elégséges. A gyakorlatban a vállalatok ritkán használnak a négy nézőpontnál kevesebbet, az adott iparág körülményeitől és az üzleti egység stratégiájától függően szükség lehet egy vagy több pótlólagos nézőpontra.

A rendszer nem helyettesítheti egy szervezet napról napra működtetett teljesítménymérési rendszerét. A mutatószámokat is azzal a céllal választjuk ki, hogy a vezetők és a munkavállalók figyelmét olyan tényezőkre irányítsuk, amelyektől a szervezet kompetitív áttöréséhez vezető kiemelkedő teljesítmény várható.

De az is észlelhető, hogy a felhasználók aggodalmukat fejezték ki a következőkkel kapcsolatosan: noha a kiegyensúlyozott stratégiai mutatószámok rendszere elismeri a tulajdonosok és vevők érdekeit, nem foglalja magába más fontos érintettek érdekeit, mint például a munkavállalókat, a szállítókét és a vállalkozást körülvevő közösséget.

Ezzel ellentétben a kiegyensúlyozott stratégiai mutatószámok rendszere eredmény- és teljesítménymérő számainak a felső- és középvezetés intenzív és extenzív megbeszéléseinek tárgyává kell válniuk, amikor a versenytársakról, a vevőkről, a piacról, a technológiákról és a szállítóktól érkezett információk alapján értékelik a stratégiát.

Irodalomjegyzék

- Albu C.: *O analiză a valorizării învățării organizaționale prin intermediul instrumentelor contabilității manageriale*. Teză de doctorat, ASE București, 2005.
- Chadwick L.: *Vezetői számvitel*. Panem – Prentice Hall. Panem Könyvkiadó, 1999.
- Cobbold I. – Lawrie G.: *The Development of the Balanced Scorecard as a Strategic Management Tool*. Performance Management Association, 2002.
- Kaplan R. – Atkinson A.: *Vezetői üzleti gazdaságtan. Haladó vezetői számvitel*, Panem Könyvkiadó – Business Kft., 2003.
- Kaplan R. – Norton D.: Linking the Balanced Scorecard to Strategy. *California Management Review*, 1996. október, 59.
- Kaplan R. – Norton D.: In Defence of Activity Based Cost Management. *Management Accounting*, 1992. november, 62–63.
- Turney P.B.: *Activity Based Costing – The Performance Breakthrough*. Kogan Page, Londra, 1996, p. 139.

Laudáció

**Prof. dr. Bokros Lajosnak,
a Közép-európai Egyetem professzorának
DOCTOR HONORIS CAUSA cím adományozása a Babes–Bolyai Tudományegyetemen**

Laudáció

Tisztelt Dr. Bokros Lajos Professzor Úr,
Tisztelt Dr. Yehuda Elkana Rektor Úr,
Tisztelt Dr. Andrei Marga Professzor Úr, az Akadémiai Tanács Elnöke,
Tisztelt Dr. Nicolae Bocşan Rektor Úr,
Tisztelt Egyetemi Szenátus és Tantestületi tagok,
Tisztelt Résztevők!

A kolozsvári Babes–Bolyai Tudományegyetem számára rendkívüli megtiszteltetés, hogy prof. dr. Bokros Lajosnak, a Közép-európai Egyetem professzorának a DOCTOR HONORIS CAUSA címet adományozhatja.

A DOCTOR HONORIS CAUSA titulus odaítélése egy olyan életút elismerése, amelyet a professzor úr a gazdaságtudományok tanulmányozásának és alkalmazásának szentelt.

Kérem engedjék meg, hogy az Egyetemi Szenátus nevében röviden összefoglaljam a világhírű, nagy elismertségű prof. dr. Bokros közéleti és tudományos tevékenységét.

Prof. dr. Bokros Lajos 1978-ban szerzett közgazdász oklevelet a budapesti Marx Károly (jelenleg Corvinus) Közgazdasági Egyetemen, majd 1980-ban szerezte meg doktori minősítését a közgazdaság és pénzügy területén.

1980 és 1987 között a Magyar Pénzügyminisztériumhoz tartozó Pénzügyi Kutatóközpontban tevékenykedett, kezdetben főállású kutatóként, majd 1986-tól az intézet Közpénzügyek részlegének igazgatójaként. Az intézetnél töltött évek során az állami beruházások, a lakásépítések finanszírozása, az adóztatás és monetáris politikák témakörében végzett tanulmányokat. Tevékenysége során eljutott bizonyos gazdasági stabilizációs programok és szerkezeti reformok igényének megfogalmazásához, amely a politikai reform szükségességét is magában hordozta. Ezek a törekvések meghaladták az akkori rendszer szemléletét, fenyegetést jelentettek a rendszer számára, így a minisztérium vezetése nemsokára felozlatta a kutatási központot.

1987 és 1989 között a Magyar Nemzeti Bank Gazdasági Részlegének aligazgatója volt, 1989-től pedig átvette a Tőkepiaci Részleg igazgatóságát. Ebben a szerepben Bokros pro-

fessor tevékenysége meghatározó volt a magyar gazdaság piacgazdaságra való áttérésének első éveiben. Vitathatatlan érdemekkel rendelkezik a modern kereskedelmi banki szabályozás és a hatékony bankfelügyeleti rendszer kidolgozásában, valamint új monetáris politikai eszközök kifejlesztésében és alkalmazásában. Munkájának korai gyümölcsei között említhetjük az első, Magyarország által elnyert világbanki támogatásokat és néhány finanszírozási program megvalósítását az Európai Beruházási Bankon keresztül.

Karrierjének közvetkező állomása 1990–1991 között az Állami Privatizációs Ügynökség igazgatói beosztása, ahol elsősorban a nagyvállalati privatizációk kidolgozásában és irányításában vett részt. Javarást Bokros professzor érdeme, hogy Magyarország nem lépett a tömeges vagy spontán privatizáció tévútjára, és már a privatizáció korai szakaszaiban jelentős külföldi működtetőket sikerült vonzani a privatizációs folyamatba.

42 év kommunizmus után 1990-ben ismét megnyitja kapuit a Budapesti Értéktőzsde, amelynek első elnöke Bokros Lajos. 1995-ig tartó mandátuma során meghatározó szerepe volt a tőkepiac újraszervezésében, hiszen ebben az időszakban vezette be a tőzsde az értékpapírok immobilizációját, majd később dematerializációját, bevezette a központosított elszámolási és tárolási rendszert, és megnyílt a származtatott (derivatív) értékpapírok kereskedése is.

1991 és 1995 között a Budapest Bank vezérigazgatója. A Budapest Bank az első magyarországi kereskedelmi bank, amely az átmenet időszakában szigorú bankmenedzsment módszereket fogantatosított, melynek nyomán a bank 1995-ös privatizációja volt az első sikeres bankprivatizáció Magyarországon.

A közgazdász és politikus Bokros Lajos Magyarország pénzügyminisztereként tett szert világhírré egy átfogó pénzügyi stabilizációs program (az ún. „Bokros-csomag”) kifejlesztéséért és végrehajtásáért. A stabilizációs program a következő pillérekre támaszkodott: 1. a forint egyszeri jelentős leértékelése és a csúszó leértékelési árfolyampolitika bevezetése az exportorientált gazdasági növekedés elérése és a folyó fizetési mérleg hiányának csökkentése érdekében; 2. egyszeri vámpótlék bevezetése a költségvetési bevételek növelése érdekében; 3. a reálbérek csökkentése a nemzetközi versenyképesség megőrzése érdekében és 4. a közpénzügyek reformjának elkezdése a szociális támogatások és a nyugdíjrendszer átalakítása révén. A Bokros-csomag sikeresen teljesített, a magyar társadalom elfogadta azt, és napjainkban globálisan az egyik legsikeresebbnek tartott stabilizációs programként emlíkeznék rá, amely a gazdaságot átmeneti recesszió nélkül állította fenntartható növekedési pályára.

Bokros Lajos gazdasági tevékenysége széles nemzetközi elismertségnek örvend, amit mi sem bizonyít jobban, mint az, hogy 1996-ban a Világbank programigazgatói állását tölti be. Több mint ötéves munkássága során számos átmeneti gazdaság kormányzatának nyújtott értékes segítséget pénzügyi fejlesztési stratégiák és programok kidolgozásában,

többek között együttműködött az orosz, szlovák, horvát, albán, azerbajdzsáni, román, bolgár, szerb, kínai, vietnámi, bangladesi, máltai és mexikói kormányokkal. Ugyanezen időben számos fontos konferencián vett részt a pénzügyi szektor átalakításával, a rosszul teljesítő hitelek kezelésével, a helyi közigazgatási problémákkal, valamint az egészségügyi és nyugdíjrendszer reformjával kapcsolatosan.

A Világbank képviselőjeként többek között az 1998-as orosz pénzügyi válságból való kilábalásban volt meghatározó szerepe. Sikeres együttműködései rendkívül sokrétűek a privatizáció és likvidálási szabályozás gyakorlatba ültetésétől Vietnamban, Kínában és Bangladesben egészen a mexikói bankszektor felértékeléséig.

2001 novemberétől kezdve a professzor a lengyel kormány tanácsadója, 2002 áprilisától pedig a horvát miniszterelnök gazdasági főtanácsadója. Lengyelországban az aktuális problémák: a szociális politika, a lengyel munkaerőpiac, valamint a társadalom- és egészségbiztosítás reformja foglalkoztatja. Horvátországban aktívan részt vesz a strukturális reformprogramok és a helyi önkormányzatok reformjának kidolgozásában, valamint a válságos gazdasági ágazatok problémájának megoldásában.

Kiemelten említjük a professzor úr Romániával való kapcsolatát, hiszen a Világbank kelet-európai és ázsiai programjainak igazgatójaként több mint hússzor tett hivatalos látogatást Bukarestbe a mindenkori román kormány és a nemzeti bank meghívására. Ezen látogatások során jelentős együttműködései voltak a Ciorbea-, Vasile-, Isărescu- és Năstase-kormányokkal. Konkrétan fontos szerepe volt a makrostabilizáció eszközeinek kidolgozásában, a bankszektor talpra állításában és privatizációjában, az iparvállalatok szerkezeti átalakításában, a tőkepiac kifejlesztésében, de az államháztartási reform terén is értékes tanácsokat adott az államadósság törlesztése és a társadalompolitika átalakítása tekintetében.

Átfogó gazdaságelméleti és gyakorlati munkássága mellett a professzor úr a tudományos kutatásban és oktatásban is részt vesz, 1987-től fejt ki felsőoktatási tevékenységet.

1987–1995 között a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Pénzügy Tanszékén tanít, 1991–1996 között pedig a Nemzetközi Bankárképző Központban (International Training Center for Bankers), majd 1996–2002 között az amerikai külügyminisztériumhoz tartozó Külügyi Szolgáltatások Intézetben (Foreign Service Institute, Arlington, Virginia) oktat.

Jelenleg dr. Bokros Lajos egyetemi professzor a budapesti Közép-európai Egyetemen (Central European University) tanít, és 2006 januárjától az egyetem gazdasági igazgatóságát is elvállalta. Ugyancsak 2006 januárjától a budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetem Gazdasági Tanácsának elnöke is.

Széleskörű gyakorlati tevékenységén túl prof. Bokros nemzetközileg elismert szerző a közgazdasági szakirodalomban. Számos nemzetközileg elismert szakkikk, tanulmány és szakkönyv szerzője, melyek közül néhányról a következőkben részletesebben is szólunk:

A közpénzügyek reformja az átmenetben: Magyarország tapasztalatai (Világbank, 1998, Lajos Bokros és Jean-Jacques Dethier)

A kötet, melynek Bokros professzor társszerkesztője, részletesen mutatja be Magyarország tapasztalatait a közpénzügyek megreformálásának terén. A könyv időrendi perspektívában tárgyalja a reform mozzanatait, egyszersmind azonosítva az államháztartás bevételi és kiadási oldalának tendenciáit. Ugyanakkor a szerzők bizonyítják, hogy a magyar gazdaság rendelkezik a reálkonvergenciát lehetővé tevő erőforrásokkal. A szerzők új társadalmi és gazdasági reformok szükségességét is megfogalmazzák.

Európa és Közép-Ázsia pénzügyi szektorai az átmenetben: az új évtized kihívásai (Lajos Bokros, Alexander Fleming și Cari Votava, Banca Mondială, iulie 2001)

Az európai és közép-ázsiai posztkommunista gazdaságok különösen nagy kihívást jelentenek a reformintézkedések foganatosítása szempontjából. Ezen országok által megtett intézkedések sikeressége vagy sikertelensége számos tanulsággal szolgált az érintett nemzetközi intézmények számára is a megfelelő fejlesztési stratégiák kidolgozásában. A szóban forgó kötet számos ilyen tanulságot összegez, pénzügyi szakértők véleményével alátámasztva és egyszersmind azonosítva a gazdaságpolitikák új irányát, melyeket az új évezred első évtizedében követni szükséges.

A „visegrádi ikerk” eltérő útja a relatív jólét felé: Csehország és Magyarország átmenetben szerzett tapasztalatainak összehasonlítása (Charles University, Praga, 2001)

Ebben a tanulmányban a szerző kiemeli a magyar és cseh gazdaságok közötti jelentős eltéréseket az átmenetben. Az eltérések meglepőek, hiszen a két ország hasonló területi és demográfiai jellemzőkkel rendelkezik, és a gazdasági fejlődési szint is közel azonos. Mégis a két ország eltérő utat választott az átmenetben, hiszen míg Csehország a makrostabilizáció és a tömeges privatizáció útjára lépett, addig Magyarország csupán a nagyvállalati szerkezetátalakításra összpontosított. Sokáig a szakmai közvélemény a magyar úttal szemben a cseh módszereket tekintette sikeresebbnek, viszont a magyar gazdaság „behozta hátrányát” a 90-es évek közepén bevezetett stabilizációs program segítségével. Ekkor ugyanis érezhető változások vették kezdetüket: elindult az exportvezérelt gazdasági növekedés Magyarországon. Eközben Csehországban érezhetővé vált a nagyvállalati szerkezetátalakítás elhalasztásának káros hatása, viszont a modernizáció ilyen téren is felgyorsult 1997 után.

Verseny és szolidaritás (Élet és irodalom, Budapest, 2004)

Számos elemző és politikus úgy gondolta, hogy a magyar gazdaság átmeneti korszaka sikeresen lezárult az ország Európai Unióhoz való csatlakozásával, 2004 május elsején. Mégis az elhalasztott, befejezetlen gazdasági és társadalmi reformok egyre inkább éreztették hatásukat. A magyar gazdaság az államháztartás és a folyó fizetési mérleg együttes deficitjének, az ikerdeficit növekedésének veszélyes útjára lépett. Éppen ezért a nagysikerű

„Verseny és szolidaritás” egy igen jól időzített ébresztő hatását fejtette ki a magyar gazdasági és társadalmi életre. Hogyan állítható meg az államadósság növekedése? Hogyan lehet biztosítani a gazdaság kiegyensúlyozott növekedését? Hogyan kerülhető el a társadalom egyre mélyebb megosztottsága? Ezekre a fő kérdésekre ad választ Bokros professzor a könyvben megfogalmazott és azóta híressé vált „130 pontban”.

A könyvben felvázolt új „Bokros-csomag” stratégiai irányozottságú, hiszen a szerző szerint a társadalombiztosítás, a közigazgatás és a tanügyi rendszer reformjának oroszlánrésze még a magyar gazdaság előtt áll. Bokros professzor természetesen kitér a reformok bevezetésének társadalmi költségeire is, azonosítva azokat a megoldásokat, melyek a lehető legkevesbé fájdalmasak a társadalom leginkább hátrányos helyzetű tagjaira nézve.

*

Az évek során prof. Bokros Lajos kitartóan támogatta a kolozsvári közgazdászképzést és jelesül az együttműködést a Babes–Bolyai Tudományegyetemmel. Rendkívül megtisztelő számunkra, hogy a professzor immár harmadik éve tanít a Közgazdasági és Gazdálkodástudományi Karon Nemzetközi Pénzügyek és Nemzetközi Gazdasági Ügyletek diszciplinákat magyar nyelven. Emellett angol nyelven is előadott, elsősorban a román nyelvű hallgatóság számára, az átmeneti gazdaságok sajátosságairól. A professzor a szakmai felnőttképzéshez is hozzájárult, több ízben tartott előadásokat a Romániai Magyar Közgazdász Társaság gyűlésein, konferenciáin is.

A professzor négy éve tanít a Bukaresti Közgazdasági Akadémián is gazdaságpolitikát, átmeneti gazdaságtant és szerkezeti reformokat. Ez idő alatt már egy egész gazdasági iskola, generáció nőtte ki magát a professzor úr tanítványainak soraiból. Közöttük vannak azok a román nemzetiségű hallgatók is, akik az Econosofia diákszervezet égisze alatt évről évre megújították a professzornak címzett meghívást. Megjegyezzük, hogy Bokros professzor immár a Gazdasági Akadémia doktori iskolájában is tart előadásokat.

Bokros Lajos professzornak a fentiekben röviden összefoglalt gazdaságelméleti és gyakorlati munkássága jelesül igazolja elkötelezettségét a gazdaságelmélet művelése és annak alkalmazása, valamint a felsőoktatás minőségi standardjainak emelése iránt. Meggyőződésünk, hogy a Babes–Bolyai Tudományegyetem szenátusának döntése, mely szerint prof. dr. Bokros Lajost a DOCTOR HONORIS CAUSA minősítésben részesíti, egyetemünk és a Közép-európai Egyetem közötti együttműködést is megerősíti.

Prof. dr. Dumitru Matisș,
a Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi kar dékánja

Kolozsvár, 2006. november 24.

Újdonságok a gazdasági és pénzügyi jogszabályozásban

XLIV. rész

PÁSZTOR CSABA

A *Hivatalos Közlöny* I. részének 2006/952–2006/1057. számaiban megjelent gazdasági, pénzügyi újdonságok a következő témaköröket ölelik fel:

1. adózás, adóbevallás;
2. állóeszközök amortizációja, felértékelése;
3. munkabérszerződések, munkabérre befizetendő összegek;
4. vám, áfa, luxusadó, pénzmosás, nyereségadó;
5. privatizáció, kedvezmények kis- és középvállalatok részére, mezőgazdasági pénzki-egyenlítések, tőzsdepiaci normák;
6. pénzügyi auditálás, könyvvizsgálás;
7. nyugdíjak, ösztöndíjak;
8. könyvviteli normák, hitelszövetkezetek működése;
9. ingatlanok és földterületek visszaigénylése, tűzoltósági kötelezettségek, fiskális kasz-szagép használata;
10. külföldi utazás, helységnevek, fogyasztóvédelem, a kereskedelmi társaságok bejegyzése.

1.1. A 2006/1951-es sz. pénzügyminiszteri rendelet (2006/954-es sz. H. K.) a pénzügy-minisztérium keretén belüli központi iroda működését szabályozza, amely a kifizetések cél-jából az adófizetők tartozásait elektronikus rendszeren az Európai Unió felé közvetíti.

1.2. A 2006/110-es sz. sürgősségi kormányrendelet (2006/1028-as sz. H. K.) megvál-toztatja és kibővíti a 2003/571-es sz. adótörvény 34. (13.) számú cikkelyét, valamint a 77-es, 161-es, 214-es számú cikkelyeit. Változások érik a profitadó területét, mikrovállalat le-het egy cég, amíg nem haladja meg a 100 000 eurót év közben is, autó-beiktatási adó eurokategóriák és évjárat szerint.

1.3. A 2006/2135-ös sz. pénzügyminiszteri rendelet (2006/1029-es sz. H. K.) az EU-ból luxusadóval illetett termékeket importáló kereskedelmi társaságokat 2007. 01. 01-től arra kötelezi, hogy engedélyeztessék ezt a tevékenységet.

1.4. A 2006/486-os sz. törvény tartalmazza az állami költségvetés 2007-es évre szóló adatait.

1.5. A 2006/1861-es sz. kormányhatározat (2006/1044-es sz. H. K.) megváltoztatja és

kibővíti a 2004/44-es sz. határozatát, tartalmazván a 2007. 01. 01-től alkalmazandó adó-törvény módszertani normáit.

1.6. A pénzügyminiszter 2006/2157-es sz. rendelete (2006/1053-as sz. H. K.) a végleges székhellyel nem rendelkező külföldi adófizetők nyilvántartását szabályozza.

3.1. A 2006/91-es sz. sürgősségi kormányrendelet (2006/958-es sz. H. K.) alapján 2007. 01. 01-től az egészségügyi alapba befizetendő hozzájárulás a betegnapokra 0,85% a fizetési alapra számítva (a 2006-os 0,75% helyett).

3.2. A 2006/450-es sz. törvény (2006/1001-es sz. H. K.) megváltoztatja és kibővíti az 1999/130-as sz. törvényt, amely a munkaszerződéseket és változtatásait, a bérlistákat, valamint a havi nyilatkozatokat a lejárt hónapra a következő hónap 25.-ig a munkaügyi igazgatóságokhoz leadásra kötelezi.

3.3. A hátrányos helyzetű személyek védelmére és jogi támogatására vonatkozó 2006/448-as sz. törvény (2006/1006-os sz. H. K.) a 2007. 01. 01-től alkalmazandó jogszabályozást tartalmazza.

3.4. Az alkalmazottak általános törvényes keretének informálására és véleményezésére vonatkozó 2006/467-es sz. törvény (2006/1006-os sz. H. K.) arra kötelezi a munkáltatókat, hogy a munkaviszonnyal kapcsolatos minden lényeges információt közöljenek. A törvényt azon kereskedelmi társaságok kell alkalmazzák, amelyeknek legalább 20 alkalmazottjuk van.

3.5. A 2006/1825-ös sz. kormányhatározat (2006/1025-ös sz. H. K.) 390 lej/170 óra havi átlagra határozza meg az országos garantált minimum alapbért 2007. 01. 01-től.

3.6. A 2006/487-es sz. törvény (2007/1047-es sz. H. K.) a 2007-es évre szóló társadalombiztosítási költségvetést tartalmazza. A törvény az átlagos bruttó bért 1270 lejben állapítja meg, a fizetési alapra összesen 29% társadalmi biztosítást számítunk az általános tevékenységre, a munkanélküli alapba a munkáltató 2%-ot fizet, a munkabaleset védelmére pedig 0,4–3,6% közötti értéket kell fizetni, a fizető alaptevékenységi kódjától függően.

4.1. A 2006/2220-es sz. pénzügyminiszteri rendelet (2006/1037-es sz. H. K.) jóváhagyja a vámmentességet a természetes személyeknek azokra a csomagjaikban levő javaikra, amelyeket nem kereskedelmi céllal hoznak be Romániába, és az értékük nem haladja meg a 175 eurót személyenként.

4.2. A 2006/2215, 2216, 2219-es sz. pénzügyminiszteri rendeletek (2006/1040-es sz. H. K.) az ÁFA-mentesség elérésére 2007. 01. 01-től alkalmazandó módszertani normákat tartalmazza.

4.3. A 2006/2217-es sz. pénzügyminiszteri rendelet (2006/1041-es sz. H. K.) az ÁFA-

nyilvántartási könyveket tartalmazza (vásárlást, eladást, az EU más államaiból bejött javakat illetően, az áthelyezés nélküli javakat illetően).

4.4. A 2006/2222-es sz. pénzügyminiszteri rendelet (2006/1043-as sz. H. K.) az ÁFA-mentességre vonatkozó azon szabályozásokat tartalmazza, amelyeket az adótörvény 143. (1) a-l., 143. (2.) és 144.l. cikkelyek alkalmazására kell használni.

4.5. A 2006/2221-es sz. pénzügyminiszteri rendelet (2006/1045-ös sz. H. K.) az EU-ba szállított javak és beszerzések esetén alkalmazandó módszertani normákat szabja rá az adótörvény 128.(10.) és 130.l.(2.) cikkelyeinek alkalmazására.

4.6. A 2006/2218-as sz. pénzügyminiszteri rendelet (2006/1046-os sz. H. K.) az ÁFA-mentességre használt módszertani normákat írja elő a javak nemzetközi forgalma esetén, az adótörvény 144.(1.) cikkelyének megfelelően.

4.7. A fiskális adóügynökség országos alelnökének 2006/9327-es sz. rendelete (2006/1055-ös sz. H. K.) az uniós átmeneti rendszer működésére vonatkozó módszertani normákat tartalmazza.

5.1. A 2006/441-es sz. törvény (2006/955-os sz. H. K.) megváltoztatja és kibővíti az 1990/31-es sz., a kereskedelmi társaságok újraközölt törvényét, valamint az 1990/26-os sz., a kereskedelmi társaságok könyvének újraközölt törvényét.

5.2. A 2006/365-ös sz. törvény (2006/959-es sz. H. K.) tartalmazza az elektronikus kereskedelem jogszabályozását.

5.3. A 2006/1901-es, 1902-es, 1903-as sz. kormányhatározatok (2006/1038-as sz. H. K.) meghatározzák azokat a pénzügyi segélyeket, amelyekre a zöldség-, gyümölcs- és dohánytermesztők, valamint az állattenyésztők a 2006-os évben hozzájuthattak.

7.1. A magánnyugdíjrendszer bizottságának 2006/35., 36., 37-es sz. határozatai (2006/998-as sz. H. K.) megváltoztatják a 2006/2., 9., 12-es sz. szabályozásokat.

8.1. A pénzügyminiszter 2006/1857-es sz. rendelete (2006/954-es sz. H. K.) a profitadó-fizetők nyereségadó-nyilvántartási könyvét elektronikus rendszeren kötelez vezetni, megváltoztatván a 2005/870-es sz. rendeletének 12-es számú cikkelyét. A módosító szabályozást a megyei pénzügyi igazgatóságok hagyják jóvá.

8.2. A közegészségügyi miniszter 2006/1397-es sz. rendelete (2006/959-es sz. H. K.) megváltoztatja és kibővíti a 2006/414-es sz. rendeletét, szabályozván a könyvviteli számlák használatát a vissza nem fizetendő alapok könyvelésére az egészségügyi egységek esetében.

8.3. A pénzügyminiszter 2006/2001-es sz. rendelete (2006/994-es sz. H. K.) megváltoztatja és kibővíti a 2005/1752-es sz. rendeletét az évi mérleg, a lízing, a család közeli tagjainak a meghatározását és a magyarázati évi mérlegjegyzéket illetően.

8.4. A 2006/2164-es sz. pénzügyminiszteri rendelet (2006/1010-es sz. H. K.) a költségvetési egységek 2006-os évi könyvviteli zárására való módszertani normákat tartalmazza.

8.5. A 2006/2089-es sz. pénzügyminiszteri rendelet (2006/1043-as sz. H. K.) az átutalási okmányokban levő hibák kijavítására használt normákat szabja meg.

8.6. A 2006/1860. sz. kormányhatározat (2006/1046-os sz. H. K.) a köztisztviselők kiszállási napidíját 13 lejben szabja meg, a saját autóval való jóváhagyott kiszállás esetén 7,5 liter benzint vagy gázolajat fizetünk 100 km-re, a számla nélküli szállásért pedig 30 lejt lehet fizetni minden éjjelre.

8.7. A pénzügyminiszter 2006/2226-os sz. rendelete (2006/1056-os sz. H. K.) szabályozza a pénzügyi-könyvviteli nyomtatványok használatát az 1991/82-es sz. könyvviteli törvény 1-es sz. cikkelye alapján. Az ÁFA-fizetők 2007. 01. 01-től az „R”-betű helyett a „RO” betűkódot kötelesek használni. A 2007. 01. 01-től használt dokumentumok kötelesek a rendeletben foglalt előírásokat tartalmazni a dokumentumok használatát, forgalmát és tárolását illetően.

9.1. A kataszteri hivatal vezérigazgatónak 2006/634-es sz. rendelete (2006/1048-as sz. H. K.) előírja a telekkönyvezésre vonatkozó módszertani normákat, megszabván a dokumentációt és a kitöltési követelményeket. A 2006/633-as sz. rendelete (2006/1049-es sz. H. K.) tartalmazza a kataszteri irodák működési szabályzatát.

10.1. A 2006/441-es sz. törvény (2006/955-ös sz. H. K.) megváltoztatja és kibővíti az 1990/31-es sz. újraközölt kereskedelmi társasági törvényt, valamint az 1990/26-os sz. újraközölt cégjegyzék-törvényt.

10.2. A biztosítási ellenőrzési bizottság 2006/113.133-as sz. rendelete (2006/977-es sz. H. K.) megszabja a járművek kötelező biztosításának módszertani normáit, amelyeket az EU-s szabályzat szerint kell alkalmazni. A bizottság 2006/113.134-es sz. rendelete (2006/990-es sz. H. K.) a Romániában bejegyzett baleset-elkövetők járműbiztosításának az elektronikus közvetítési módszerét szabja meg.

10.3. A Román Nemzeti Bank 2006/24-es sz. körlevele (2006/989-es sz. H. K.) 2006. 12. 31-től kezdődően a régi lejt hivatalosan kivonja a forgalomból, e dátum után ezeket csak a R. N. B. bukaresti, jászvásári, kolozsvári és temesvári egységeinél lehet beváltani, határidő nélkül. 2007. 01. 31-ig a bankok és a kincstár is újra cserélik régi pénzeit.

10.4. A 2006/1735-ös sz. kormányhatározat (2006/1008-as sz. H. K.) megváltoztatja a 2006/1070-es sz. kormányhatározat mellékletét, tartalmazván az 1950–1990-es években épített tömbházak hőszigetelésében alkalmazandó módszertani normákat.

10.5. A 2006/476-os sz. törvény (2006/1018-as sz. H. K.) megváltoztatja és kibővíti az 1992/21-es sz. kormányrendeletet a fogyasztóvédelem területét illetően.

RMKT-hírek

Dr. Vajda László, a magyarországi Földművelési és Vidékfejlesztési Minisztérium Európai Integrációs igazgatója 2007. január 8–9. között előadásokat tartott a következő témakörökben:

1. A Közös Agrárpolitika jövője
2. Az EU kibővülésének hatása az agrárpiacra

HIRDETÉS

A BBTE Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Kara (Teodor Mihali u. 58–60 sz.) a következő előadásokat hirdeti meg hallgatói és minden érdeklődő számára:

Dr. Horváth Gyula, a Pécsi Tudományegyetem professzora, előadásokat tart a „**A Régió és vidék gazdaságtana és fejlesztési politikái**” mesterkurzus hallgatóinak, **Regionális gazdaságtan és fejlesztési politikák** tárgyából.

Az előadásokra 2007. január 19-én, a következő program szerint kerül sor a 321-es teremben: 9,10-től 12,20-ig, és 14,10-től 19,00-ig.

Rezumatul revistei

Situația protecției consumatorului române în oglinda aderării la UE

TIHAMÉR CZIKA

Protecția consumatorului este un lucru de bază a economiei de piață, fiind unul dintre cele mai dinamice domenii a acesteia, aflată într-o continuă dezvoltare. Piața comună europeană cere ca în orice parte a acesteia consumatorul să aibă accesul la bunuri sau servicii de calitate și sigure. Acest lucru întărește încrederea consumatorilor, ceea ce este important și pentru succesul celorlalți jucători ai pieței.

În lucrare analizez trecutul, prezentul și problemele viitoare ale politicii de protecție a consumatorului din România. După prezentarea legislației din domeniu adoptate în ultimii ani, discut aplicarea sumară sau incorectă a acesteia. Prezint structura instituțională autohtonă, evoluția și problemele acesteia. Mă opresc separat și asupra descrierii succinte a politicii de protecție a consumatorului a UE, a evoluției acesteia și a celor mai noi direcții din domeniu. La sfârșit trag concluzii și propun rezolvări.

Nivelul de informare și opinia studenților autohtoni despre procesul de aderare la UE al României

DR. JOSEF HARIS – RÉKA INCZE

Avem la dispoziție multe date despre procesul de aderare la UE al României. Totuși, în anumite domenii există o lipsă de informație. De exemplu, nu știm foarte multe despre nivelul de informare și opinia cetățenilor de rând. Studiul de față analizează opinia unor studenți și nivelul lor de cunoștințe referitoare la anumite teme legate de aderarea la UE (de exemplu programul SAPARD). Am aplicat chestionare unor studenți ai Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca și ai Universității Szent István din Miercurea Nirajului. Chestionarele au conținut atât întrebări deschise, cât și întrebări închise. Rezultatele au fost prelucrate statistic cu ajutorul programului Microsoft Office Excel. Auto-evaluările studenților, precum și răspunsurile care reflectă nivelul de cunoștințe, demonstrează că informarea despre UE nu este încă totală. Am sesizat critică și îngrijorare, dar majoritatea a opinii pozitive despre aderarea României la UE.

Tranzacție internă

ISTVÁN NAGY

În lucrarea mea am încercat în primul rând să:

- a) fac cunoscut conceptul de insider trading și să analizez cadrul legal atât în România cât și în UE;
- b) examinez fenomenul de insider trading din cât mai multe unghiuri posibile, prezentând argumente pro și contra pentru a-i înțelege consecințele;
- c) măsoar mărimea tranzacțiilor cu informații privilegiate efectuate la BVB.

În cursul studiului meu am ajuns la concluzia că în ciuda unui cadru legal destul de strict, un progres într-adevăr vizibil în combaterea fenomenului va fi posibil doar dacă legile vor fiacompaniate de un mecanism de control extrem de intens și eficient.

În a doua parte a lucrării prezint rezultatele unei analize pe care am realizat pe opt acțiuni lichide listate pe BVB (am analizat posibilitatea prezenței fenomenului de insider trading înainte de momentul declarării dividendelor). Concluzia este una clară: în 8 cazuri din 23 se poate demonstra că s-au făcut tranzacții importante folosind informațiile privilegiate. În posesia acestor informații începând tranzacționarea cu câteva zile înainte de evenimentul examinat aceste persoane au reușit să obțină un profit de 25% în mai puțin de o lună, în unele cazuri chiar de 40%.

Problemele cheie ale impozitelor pe dividende

GÁBOR NAGY

În cadrul acestei lucrări am avut două scopuri:

- să descriu cadrul legal ce se aplică în materie de dividende în țara noastră precum și modificările care au avut loc în acest domeniu în ultimii 16 ani;
- să compar strategia de impozitare a dividendelor din România cu strategia țărilor vecine cu care suntem într-o competiție de atragerea investitorilor străini.

10%–5%–10%–16%. Acesta ar fi în procente istoria de 16 ani a impozitării dividendelor din România. Instabilitatea fiscală-economică din anii de tranziție poate fi ilustrată prin prisma modificărilor continue a cotei de impozit pe dividende.

Prin cota actuală de 16% ne situăm într-o zonă mediană în comparație cu țările vecine unde putem întâlni atât scutiri de impozit pentru venitul din dividende dar și cote de 15-20%.

Sistemul indicelor strategice echilibrate – instrumentul pentru măsurarea performanței

ILDIKÓ RÉKA VOLKÁN

În activitatea practică toți managerii resimt nevoia de a fi informați permanent iar pentru satisfacerea acestei nevoi fiecare caută să își creeze propriile instrumente necesare cunoașterii principalilor indicatori pe care se sprijină urmărirea modului în care este dirijată întreprinderea.

Ca urmare, în viața de zi cu zi se vorbește tot mai des de performanță, de urmărirea și măsurarea acesteia. Pentru realizarea și măsurarea performanțelor este nevoie de instrumente specifice de gestiune, cum ar fi controlul bugetar, tabloul de bord, balanced scorecard-ul.

Dintre cele amintite, balanced scorecard-ul este instrumentul destinat conducerii unei întreprinderi sau directorului unui domeniu de activitate strategică, furnizând indicatori caracteristici pentru patru dimensiuni diferite ale întreprinderii și din aceste considerente este considerat un instrument privilegiat de pilotaj global al întreprinderii.

Contents

The Situation of Consumer Protection in Romania in the Perspective of the Integration to the EU

TIHAMÉR CZIKA

Consumer Protection is an absolute necessity of any modern market economy. It is one of the most dynamic, and ever evolving field. The common European market demands that in any part of it, the consumer should be entitled to goods and services of the same quality and security. This strengthens the confidence of the consumer, and eventually helps the success of the other players of the market.

In my paper I present the past, the present and the future challenges of the Romanian consumer protection policy. I discuss the institutional structures and also the main domestic laws adopted in the last years, discussing the problems of its mostly unsatisfy-

ing or wrongful application. I also show in a few words the policies of the European Union in this field, talking about its evolutions and the latest trends. In the end I draw the conclusions and suggest solutions.

Local Students' Knowledge and Opinion Concerning the EU- Accession Process of Romania

DR. JOSEF HARIS – RÉKA INCZE

Currently, general information abundance is noticeable regarding the EU-accession process of Romania. However, data scarcity occurs in some concrete topics. For example, insufficient information is available concerning the ordinary Romanian citizens' opinion and knowledge regarding the accession. In the present case study, we have examined the local students' opinion about the EU accession of Romania. In addition, we have highlighted the students' knowledge concerning certain EU issues, such as the SAPARD. We have interviewed students from the Babeş-Bolyai University (Cluj-Napoca) and Szent István University (Miercurea Nirajului) based on questionnaires. The questionnaire includes closed- and also open questions. We have processed our data statistically with Microsoft Office Excel. The respondents' self-appraisal and also their answers concerning facts show that the students' EU-knowledge is not complete (yet). Worry and criticism occur among the answers, but the positive attitude is dominant regarding the enlargement- and accession process.

Insider Trading

ISTVÁN NAGY

In this paper I tried to:

- a) present the concept of insider trading and analyse its legal background both in Romania and on EU level;
 - b) analyse the insider trading from as many perspectives as possible, presenting its pros and cons in order to understand the consequences this activity might imply
 - c) measure the insider trading on the Bucharest Stock Exchange
-

During my study I reached the conclusion that despite a strict legal framework and increasing number of insider trading related legal actions, important progress will only be made if strict laws will be accompanied by an even more efficient and intense controlling mechanism.

In the second part of my study I present the results of an analysis I carried out on eight liquid stocks listed on the BSE (I analysed the possible presence of insider trading prior to dividend declaration). The conclusion is obvious: in 8 out of 23 cases the presence of insider trading is susceptible of proof. In possession of the confidential information, and having started the trade a few days before the examined event, the insiders have achieved in less then a month a net yield of 25%, this value reaching in some cases even 40%.

The Key Issues of Dividend Taxes

GÁBOR NAGY

Gábor Nagy: I had two purposes in this article:

– to describe the legal frame applied in dividend materials in our country, such as all the modifications that were made in this domain in the last 16 years.

– to compare the dividend taxation strategies in Romania with the strategies of countries nearby, with whom we are in competition of attracting foreign investments.

10% - 5% - 10% - 16%. This is, in percentages, the 16 year old history of dividend taxation in Romania. The financial-economical instability of the transition years can be illustrated through the view of persistent modifications of the tax proportion on dividends.

The current proportion being 16%, we are situated in a mediocre zone compared to countries nearby, where we can find tax releases for dividends and qutes of 15-20%.

The Sistem of Balanced Scorecard – the Instrument for Measuring Performance

ILDIKÓ RÉKA VOLKÁN

In the practical activity all the managers feel the need of beeing permanently informed. To satisfy this need, each of them seeks to create his own necessary instruments to be

aware of the fundamental indicators that support the succession of the way the corporation is managed.

Consequently, in everyday life 'performance', its succession and measuring is becoming a frequent topic people talk about. In order to execute and to measure performance, specific administration instruments, such as budget controlling, balanced scorecard, etc.

From the above-mentioned, the balanced scorecard is an instrument designated for manager directors of a company, or directors of an strategic activity, supplying characteristic indicators for four different dimensions of the corporation. Accordingly this is considered a privileged instrument of global ruling of an enterprise.

Cuprins

TIHAMÉR CZIKA

Situația protecției consumatorului române în oglinda aderării la UE 3

DR. JOSEF HARIS – RÉKA INCZE

Nivelul de informare și opinia studenților autohtoni despre procesul de aderare la UE al României 19

ISTVÁN NAGY

Tranzacție internă 30

GÁBOR NAGY

Problemele cheie ale impozitelor pe dividende 42

ILDIKÓ RÉKA VOLKÁN

Sistemul indicilor strategice echilibrate – instrumentul pentru măsurarea performanței 53

PROF. DR. DUMITRU MATIȘ

Laudatio Prof. Dr. Lajos Bokros 60

CSABA PÁSZTOR

Noutăți în legislația economică și financiară 65

Comunicări 69

Rezumatul revistei în limba română și engleză 70

Contents

TIHAMÉR CZIKA

The Situation of Consumer Protection in Romania in the Perspective
of the Integration to the EU 3

DR. JOSEF HARIS – RÉKA INCZE

Local Students Knowledge and Opinion Concerning the EU-Accession
Process of Romania 19

ISTVÁN NAGY

Insider Trading 30

GÁBOR NAGY

The Key Issue of Divident Taxes 42

ILDIKÓ RÉKA VOLKÁN

The sistem of Balanced Scorecard – the instrument for Measuring
Performance 53

PROF. DR. DUMITRU MATIS

Laudatio Prof. Dr. Lajos Bokros 60

CSABA PÁSZTOR

Novelties of The Field of Economical and Financial Law 65

News 69

Contents of The Paper in Romanian and English 70

